

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ

Магістерська робота

ВПЛИВ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО
НА ВАСИЛІАНСЬКІ ЖІНОЧІ МОНАСТИРІ ГАЛИЧИНИ
ПЕРШОЇ ПОЛ. XX СТ.

Студентка 6-го курсу:
с. Наталія Стиранець, ЧСВВ

Науковий керівник: о. Тарас Бублик,
кандидат історичних наук

Рецензент: Олег Турій,
кандидат історичних наук

Львів 2022

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЖІНОЧІ ВАСИЛІЯНСЬКІ МОНАСТИРІ ГАЛИЧИНИ У «ДОВГОМУ» ХІХ СТ.	10
1.1. Унійні жіночі монастирі Галичини до і після Йосифінських реформ	10
1.2. Духовне життя, освіта і діяльність монахинь	14
1.3. Добромильська реформа Василіянського Чину	19
1.4. Монахині василіянки на порозі реформ	21
РОЗДІЛ 2. ЗМІНИ У ЖИТТІ І СЛУЖІННІ МОНАХИНЬ ЗАВДЯКИ МИТРОПОЛИТУ	28
2.1. Капітули та їх рішення	28
2.2. Вплив митрополита на духовне життя сестер	35
2.3. Фінансові справи монастирів	42
2.4. Нові виклики служіння і відповіді на них	47
РОЗДІЛ 3. МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ У ЛИСТУВАННІ ТА ІНТЕРВ'Ю МОНАХИНЬ ВАСИЛІЯНОК	58
3.1. Листи ігуменів монастирів	58
3.2. Листи «хорових» монахинь	65
3.3. Листи «домашніх» монахинь	70
ВИСНОВОК	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	79
ДОДАТКИ	87

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

АІЩ	– Архів Інституту історії Церкви
арк.	– аркуш
АСВ	– Архів сестер василіянок
ГКЦ	– Греко-Католицька Церква
зв.	– зворот
м.	– мати
митр.	– митрополит
оп.	– опис
о.	– отець
прим.	– примітка
с.	– сестра
спр.	– справа
ст.	– століття
Т.	– том
УКУ	– Український католицький університет
ф.	– фонд
ЦДІАЛ	– Центральний державний історичний архів України в м. Львові
ЧСВВ	– Чин св. Василя Великого
AGOSBM	– Archivio Generale dell'OSBM (Архів Головної Управи отців ЧСВВ у Римі)

ВСТУП

Митрополит Андрей Шептицький, якому в першій половині минулого століття було довірено очолювати і провадити Греко-Католицьку Церкву (далі: ГКЦ), відіграв чималу роль не лише у церковних і суспільно-політичних справах, але й у питаннях монашого життя. Сестри василіянки, зокрема, завдячують митрополитові не лише своїм духовним і адміністративним зростом, але й багатьма важливими змінами, які відбулися у монастирях під натхненням або й унаслідок конкретних розпоряджень митр. Шептицького. Ще у 1897 р. митр. Сильвестр Сембратович розпочав реформу жіночих василіянських монастирів, а візитатором був призначений тоді ще ігумен Львівського монастиря отців василіян Андрей Шептицький. На той час, з різних суб'єктивних і об'єктивних причин, духовний, матеріальний та адміністративний стан жіночих монастирів був не найкращим. І лише завдяки старанням та пастирській турботі митр. Андрея ситуація незабаром суттєво змінилася: сестри зросли духовно і чисельно, розвинули широку освітню і суспільну діяльність. Монастирські хроніки, розпорядження митрополита, а найбільше листування, яке вимірюється сотнями аркушів, свідчать про те, що духовний і адміністративний провід монастирів займав чималу частину його часу. Однак досі майже не маємо досліджень, які би стосувалися питання ролі митрополита у розвитку жіночих василіянських монастирів. Це і зумовило **актуальність** та **оригінальність** теми.

Незважаючи на те, що упродовж останніх кільканадцяти років в українській історіографії та в богословських дослідженнях чимала увага приділяється діяльності митр. Андрея Шептицького у різних ділянках церковного, культурного і суспільно-політичного життя, однак досі ще дуже мало або й зовсім недослідженою є тема впливу митрополита на василіянські жіночі монастирі, а саме на їх внутрішнє життя і зовнішню діяльність. Зазвичай дослідники зосереджуються на чоловічих монастирях, тоді як про жіноче

монашество маємо лише спорадичні згадки, тому у цій праці була вперше зроблена спроба, на основі архівних матеріалів, зокрема епістолярної спадщини, окреслити роль митр. Андрея у розвитку жіночих монастирів та його вплив на поодиноких монахинь.

Саме тому **метою** дослідження є представити усесторонній вплив митр. Шептицького на життя жіночих василіянських монастирів як на етапі їхнього відродження і формування адміністративних структур на поч. ХХ ст., так і впродовж їхнього розвитку і поширення у наступні десятиліття.

Досягнення мети дослідження передбачає виконання низки **завдань**, які віддзеркалюють етапи дослідження:

1. Проаналізувати церковно-суспільну ситуацію, в якій перебували жіночі василіянські монастирі Галичини на поч. ХХ ст.

2. На основі опрацьованих матеріалів і з уваги на контекст цього періоду дослідити:

- якою була роль А. Шептицького у житті і діяльності сестер василіянок: вплив на адміністративні зміни, роль у духовному житті та вирішенні матеріальних труднощів;

- що змінилося у суспільному служінні сестер і чи мав митрополит вплив на певні доленосні рішення монастирів та на поширення їхньої діяльності.

3. Синтезуючи усі результати дослідження, показати, як змінилися і/чи зросли духовно, матеріально, інтелектуально, адміністративно жіночі монастирі під впливом всесторонньої опіки митр. Андрея.

4. На основі аналізу листів сестер до митрополита окреслити його вплив на поодиноких монахинь і виокремити деякі характерні риси його особистості.

5. Узагальнити роль митрополита у відродженні і розвитку жіночих василіянських монастирів.

Об'єктом дослідження є василіянські жіночі монастирі Галичини, а **предметом** – вплив митрополита Андрея Шептицького на життя і діяльність монахинь василіянок.

Географічні **межі** дослідження охоплюють територію Галицької митрополії ГКЦ; про деякі країни Європи і Америки є лише спорадичні згадки. Хронологічні рамки обмежуються першою пол. ХХ ст., однак іноді авторка була змушена вийти поза подані хронологічні рамки, щоб описати ширший контекст дослідження.

Упродовж дослідження використано декілька **методів**:

- для праці з архівними документами та іншими джерельними матеріалами – *історично-критичний метод*, послідовними етапами якого є *аналітична і синтетична критика*. Аналітична критика окремого джерела дозволяє виявити і проаналізувати інформацію, що становить інтерес для теми дослідження. Синтетична критика спрямована на синтез вірогідної інформації, виявленої в комплексі опрацьованих джерел, і реконструкцію цілісної картини;
- *порівняльно-історичний метод*, що виконує дві основні функції: *евристичну* (якою була ситуація в жіночих монастирях в кін. ХІХ – поч. ХХ ст. у Галичині) та функцію *простеження впливів* (результати дослідження допоможуть виявити і пояснити, яким був вплив митр. А. Шептицького на сестер та у яких ділянках їхнього життя);
- *статистично-аналітичний метод* використаний для підведення підсумків стосовно того, як, завдяки діяльності митрополита, кількісно і якісно змінилася ситуація в монастирях до сер. ХХ ст. і як це вплинуло на подальший розвиток жіночих василіянських монастирів.
- *метод реконструкції* дозволяє на основі листів сестер до митрополита частково реконструювати постать і діяльність митрополита у житті сестер.

Джерельна база дослідження поділяється на дві групи: неопубліковані архівні матеріали та опубліковані документи. До *першої групи* належать документи Центрального державного історичного архіву України в м. Львові (далі: ЦДАЛ). Особливий інтерес становлять матеріали ф. 201 «Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів», ф. 358 «Шептицький Андрей (Роман-Марія-Александр), граф, митрополит Галицький греко-католицької Церкви, архієпископ Львівський, єпископ Кам'янець-Подільський, культурний

і церковний діяч, меценат, дійсний член НТШ», ф. 408 «Греко-Католицький Митрополичий ординаріат», ф. 684 «Протоігуменат монастирів чину св. Василя Великого, м. Львів». Цікавими є також матеріали Архіву Головної Управи отців ЧСВВ у Римі (Archivio Generale dell'OSBM, далі: AGOSBM) ф. «Митрополит А. Шептицький», спр. Листування митр. А. Шептицького із сестрами ЧСВВ, 1921-1923 рр. та матеріали Архіву сестер василіянок (далі: АСВ) у Факс Чейс (США). В останньому зберігаються переважно листи митрополита до сестер, тоді як у ЦДІАЛ та в AGOSBM знаходимо здебільшого листи сестер до митрополита. До джерел дослідження належать також Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові (1882-1935 рр.) та Хроніка дому сестер василіянок у Перемишлі (1902-1938 рр.). Добрим ілюстративним матеріалом для дослідження служать інтерв'ю сестер василіянок, які зберігаються в Архіві Інституту історії Церкви Українського католицького університету (далі: АІЦ).

До другої групи джерел належать опубліковані документи: Пастирські послання митр. Андрея Шептицького¹; Витяг з правил і Конституції монахинь василіянок²; рішення і постанови Замойського синоду 1720 р.³, зокрема титул XII, присвячений монахиням; рішення Львівського синоду 1891 р.⁴, зокрема титул X, теж присвячений виключно монашеству; Протоколи конференцій єпископів УГКЦ 1902-1937 рр.⁵. Особливим джерелом є нещодавно опубліковані спогади брата Йосифа Гродського⁶, який 37 років був близьким помічником митр. Андрея.

Історіографія. Про життя і діяльність митр. Андрея, як і про історію та розвиток василіянських жіночих монастирів маємо вже декілька ґрунтовних

¹ Шептицький А. *Пастирські послання 1899-1914 рр.* Т. I /упоряд. Гайова О. – Тереховський Р. Львів 2007; Шептицький А. *Пастирські послання 1939-1944 рр.* Т. III /упоряд. Гайова О. – Тереховський Р. Львів 2010.

² *Витягъ зъ правилъ св. отца нашего Василя Великого уложеный для инокинь Иосифом Велямином Рутским, Митрополитом всеи Руси. Конституціи женскихъ монастырѣв ЧСВВ Галицкой провинціи.* Жовква 1909.

³ *Synod prowincjalny Ruski w Mieście Zamościu Roku 1720 Odprawiony A w R. 1724 za Rozkazem S. K. de Propag. F. Łacinskim Językiem w Rzymie z Druku Wydany, Potym wkrótce z zalecenia J. W. J. X. Leona Kiszki Metropolity Caley Rusi na Polski przez J. X. Polikarpa Filipowicza Z. S. Bazylego W. Opata Pinskiiego na Leszczu Przewiedziony w Tymże Języku dopiero z słow istnością i sposobem pisania tamtych lat Pisarza i z krótkim od tegoż dla Spowiedników Pamiętnikiem Przedrukowany.* Wilno 1785.

⁴ *Чинности и рѣшенія руского провинціального собора въ Галичинѣ отбувшогося во Львовѣ въ роцѣ 1891.* Львовъ 1896.

⁵ *Конференції Архiereїв Української Греко-Католицької Церкви (1902-1937).* Львів 1997.

⁶ Скакун Р. *Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади.* Львів 2020.

досліджень та статей, однак всі вони вивчають ці дві сфери безвідносно одна до одної, не торкаючись питання впливу митрополита на монастирі. Зокрема важливою є праця львівського історика Ліліани Гентош⁷, в якій вона робить спробу написання сучасної біографії митр. Андрея. Цікавим та інформативним є ілюстроване науково-популярне видання Оксани Гайової та Михайла Перуна⁸, яке знайомить нас з ідентичністю та діяльністю митрополита. Богослов о. Іван Гриньох⁹ та блаженніший Любомир Гузар¹⁰ у своїх монографіях детально аналізують вселенське мислення єдності митр. Шептицького, о. Юліян Дзерович¹¹ описує його діяльність як жертводавця і фундатора, а Василь Лев¹² аналізує починання митрополита у сфері українського шкільництва. Лише два останні автори спорадично торкаються питання впливу митрополита на василіянські жіночі монастирі.

Історії жіночого монашества у ранньомодерний період присвячена монографія історика Олега Духа¹³, а діяльність сестер василіянок у ХІХ – поч. ХХ ст. описує у своїй праці монахиня Саломія Цьорох¹⁴. Вона подає короткий історичний екскурс, однак основа увага зосереджена на освітній діяльності монахинь. Ще одним ґрунтовним дослідженням, що базується на документах і архівних матеріалах, є монографія с. Серафими Сало¹⁵, в якій дещо частіше згадується постать митр. Шептицького в контексті діяльності василіянок. С. Дарія Турків¹⁶ у дисертаційному дослідженні намагається детально представити генезу та розвиток освітньої діяльності василіянок. Фактично,

---

⁷ Гентош Л. *Митрополит Шептицький 1923-1939: Випробування ідеалів*. Львів 2015.

⁸ Гайова О. – Перун М. *На скелі віри. Митрополит Андрей Шептицький*. Львів 2019.

⁹ Гриньох І. *Слуга Божий Андрей – благовісник єдності*. Мюнхен 1961.

¹⁰ Гузар Л. *Андрей Шептицький, митрополит Галицький (1901-1944) – провісник екуменізму*. Львів 2015.

¹¹ Дзерович Ю. *Митрополит – Меценат* // *Богословія* 4 (1926), 66-77.

¹² Лев В. *Митрополит Андрей, опікун українського шкільництва* // *Пропамятна книга гімназії сестер василіянок у Львові*. Нью Йорк – Торонто 1980.

¹³ Дух О. *Превелібні панни: Жіночі чернечі спільноти Львівської та Перемишльської єпархії у ранньомодерний період*. Т. V (Київське християнство) / ред. Скоцилас І. Львів 2017.

¹⁴ Цьорох С. *Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василіянок*. Львів 1934.

¹⁵ Сало С. *Провінція Пресвятої Тройці Сестер Чину Святого Василя Великого: нариси з історії*. Жовква 2012.

¹⁶ Турків С. *Діяльність сестер Чину Святого Василя Великого у Східній Галичині наприкінці ХІХ - у першій половині ХХ століть*. Дисертаційне дослідження, ТНПУ 2021.

лише два кваліфікаційні дослідження – с. Лукії Мурашко¹⁷ і с. Магдалини Витвицької¹⁸ – безпосередньо торкаються питання ролі митр. Шептицького у житті василіянок, однак береться до уваги здебільшого законодавчий аспект.

Мета і завдання обумовили **структуру дослідження**, яке складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на підрозділи, висновку, списку використаних джерел і літератури та додатків. У *першому* розділі представлено панорамний огляд жіночих унійних монастирів Галичини у ХІХ ст. та різні історично-політичні події і явища, які вплинули на стан монастирів. Особливу увагу звернено на Йосифінські освітні реформи, які стали для монастирів справжнім викликом і випробуванням на стійкість. Лише завдяки єрархії ГКЦ монастирі не дійшли до повного знищення. У цьому розділі згадано про реформу чоловічих василіянських монастирів, а також про перші заходи і зусилля єрархії на шляху до відродження жіночого монашества. У *другому* розділі основна увага зосереджена на особі митр. Андрея Шептицького та його ролі у різних сферах життя василіянських монастирів: йдеться про вплив митрополита на формування канонічно-правової основи, про виховання монахинь і їхній духовний, а одночасно і кількісний зріст, про допомогу у матеріальних труднощах. Окремий підрозділ присвячений тому, як, завдяки митрополиту, василіянки розширили географію і види свого служіння, відповідаючи на нові виклики. *Третій* розділ має за мету висвітлити вплив митрополита не лише на василіянок загалом, але й на багатьох поодиноких монахинь зокрема, які протягом кількох десятиків років могли користати з його духовного проводу і порад. Особливістю цього розділу є те, що він побудований виключно на аналізі листування між сестрами і митрополитом. Митрополит постає перед нами у повсякденному спілкуванні з монахинями різного культурного й освітнього рівня, окрема увага звернена на характерні риси його особистості.

---

¹⁷ Мурашко Л. *Жіночі монастирі Чину святого Василя Великого в Галичині, 1772-1918*. Дипломна робота. ЛБА 2001.

¹⁸ Витвицька М. *Історично-правовий аспект формування монастирської управи сестер Василіянок*. Магістерська робота. УКУ 2011.

РОЗДІЛ 1
ЖІНОЧІ ВАСИЛІЯНСЬКІ МОНАСТИРІ ГАЛИЧИНИ
У «ДОВГОМУ» ХІХ СТ.

В історії василіянських жіночих монастирів кін. XVIII – сер. ХІХ ст. був періодом поступового занепаду, майже до цілковитого зникнення: з 12-ти обителей до 2-х з кількома монахинями. Основною, але не єдиною, причиною такого сумного становища були урядові «реформи» Австрійської імперії, спрямовані, фактично, на ліквідацію тих монастирів, які не займалися суспільно-корисною працею. Східна монаша традиція дещо інакше розуміла користь жіночого чернецтва, ніж монархи доби Освіченого Абсолютизму, крім того, монастирі не готові були до нових радикальних викликів. Однак, Божим Провидінням, завдяки допомозі єрархів та наполегливості самих монахинь, жіноче унійне монашество зуміло здолати кризу, змінити ментальність, не втрачаючи своєї ідентичності, і зустріти ХХ ст. з твердою надією на сталий динамічний розвиток у дещо оновленій іпостасі.

1.1. Унійні жіночі монастирі Галичини до і після Йосифінських реформ

У результаті першого поділу Речі Посполитої (1772 р.) до складу Австрійської імперії потрапили терени, що входили до складу Перемишльської і Львівської єпархій, а після 1782 р. до них приєдналися терени Холмського та Луцького владичств¹. Внаслідок цього, при кінці XVIII ст. на території імперії Габсбургів опинилося п'ять жіночих монастирів Львівського (Львів, Словіта, Загвіздя, Голосків та Підгороддя) та три Перемишльського (Яворів, Розгірче, Смільниця) владичств. Крім того, у Холмському і Луцькому єпископствах було по два монаші осередки: Пустельник і Язвина та Станіславчик і Бучин². Дослідниця

---

¹ Сkochиляс І. *Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII–XVIII століть: Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія*. Т. 2: Протоколи генеральних візитацій. Львів 2004, 356–365.

² Дух. Превелебні панни, 79-80.

Саломія Цьорох подає приблизну кількість монахинь у деяких з цих обителей. Так, станом на 1774 р. у Східній Галичині налічувалося 12 жіночих монастирів, в яких проживало по декілька монахинь: Голоско – 3 монахині, Львів – 6 монахинь, Яворові – 5 монахинь³. Точну кількість монахинь, що проживали у перелічених обителях, не встановлено, оскільки деякі монастирі авторка подає без числа монахинь. Натомість інша дослідниця, Софія Сенік зазначає, що у 1772–1774 рр. на території Західної України було близько 620 монахів і лише 40 монахинь⁴. Професор Ісидор Нагаєвський наводить дещо інші цифри стосовно монашества Східної Галичини цього періоду: «австрійський уряд опублікував статистику, що у Львівській єпархії було 36 монастирів чоловічих з 239 ченцями і 4 жіночі з 23 черницями, а в Перемиській єпархії було 22 чоловічих з 153 ченцями і 5 жіночих з 43 черницями»⁵. Отже бачимо, що загалом функціонувало лише 9 жіночих монастирів, у яких проживало 66 монахинь і ще чотири в Холмській та Луцькій єпархіях без означеної кількості насельниць.

При кінці XVIII ст. австрійські монархи в особі Марії Терезії (1717-1780), а згодом Йосифа II (1741-1790) розпочали проведення докорінних реформ у державі. Реформи австрійського уряду мали справді великий вплив на релігійне життя Галичини, вони принесли суттєві зміни у юридичний статус, структуру Церкви, а навіть у побут духовенства. Зокрема, саме завдяки сприянню Габсбургів у 1807 р. було відновлено Галицьку митрополію, митрополитом якої став Антін Ангелович (1806-1814).

Однак стосовно монашества, то тут політика «йосифінізму» виявилася досить жорстокою і руйнівною. Одним із пунктів цих державних перетворень було скасування недієздатних монастирів на території Східної Галичини, що входила до складу Австрійської імперії. Політика Габсбурзьких монархів щодо

---

³ Цьорох. *Погляд на історію*, 39; див. також: Duch O. *Losy monasterów bazyliank w Galicji na przełomie XVIII i XIX w. // Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*. Wrocław 2014, 237.

⁴ Senyk S. *Women's Monasteries in Ukraine and Belorussia to the period of suppressions*. Roma 1983, 208.

⁵ Нагаєвський І. *Історія Римських Вселенських Архидієц, ч. III*. Рим 1979, 521.

Греко-Католицької Церкви була спрямована на залучення духовенства до діяльності, яка була б корисною імперії⁶. Згідно з уявленнями Освіченого Абсолютизму, всі монастирі повинні були виконувати яку-небудь суспільно-корисну функцію: займатися освітньо-виховною або харитативною діяльністю⁷. Зрозуміло, що великою мірою подібні закиди стосувалися василіянок, які вже упродовж кількох десятиліть не мали змоги провадити освітню діяльність. Починаючи від 1776 р. почали видаватися імператорські декрети, які були спрямовані на те, щоб максимально зменшити роль монастирів у суспільстві з подальшим їх закриттям. Історик Владислав Хотковський декілька разів наголошує на тому, що імператор взявся за «врегулювання» монастирів з незрозумілим поспіхом, щороку, або й декілька разів під час року видавалися відповідні укази, що стосувалися монастирів⁸. Спочатку було обмежено прийом кандидаток на новіціят, чітко регламентувалися вікові вимоги до кандидаток (18 років для вступу і 24 роки для складення вічних обітів)⁹. Наступний указ від 1781 р. встановлював ліміт місць у монастирях, тобто обмежувалася можливість прийняття нових членів. І, нарешті, у 1782 р. почали видаватися розпорядження щодо закриття монастирів, спочатку римо-католицьких, а далі і греко-католицьких¹⁰.

Тодішній губернатор Галичини граф Йосиф Бригідо повинен був подати звіт про монастирі, які не займалися суспільною працею, тобто не вели шкіл чи шпиталів. Серед інших, губернатор вказав на п'ять греко-католицьких монастирів: у Львові, Яворові, Розгірче, Смільниці і Загвіздю¹¹. До списку не потрапили монастирі Холмської та Луцької єпархій, які, однак, поступово перестали існувати до кінця 1780-х років через брак нових членів. Проєкт закриття монастирів у Львівській та Перемишльській єпархіях не відразу вдалося реалізувати з причини крайньої убогості монахинь, яких держава

⁶ Chotkowski W. *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich w Galicyi, 1773-1848*. Kraków 1909, 17.

⁷ Дух. Превелебні панни, 80.

⁸ Chotkowski. *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich*, 20.

⁹ Там само, 17.

¹⁰ Там само, 17-20.

¹¹ Там само, 99-100.

повинна би була утримувати у випадку зникнення монастиря¹². Тому було вирішено залишити монастирі на природне вимирання.

Отже, упродовж 1782-1789 рр. припинили своє існування монастирі у Камінці Струмиловій, Смільниці, Загвіздю, Розгірче, Голоско, чотири монастирі у Холмській і Луцькій єпархіях¹³. На початку ХІХ ст. перестала функціонувати Святвовведенська обитель у Львові. Монахинь, які ще залишилися, було переселено до монастирів у Словіті та Яворові. Ці два останні осередки вдалося зберегти завдяки великим старанням греко-католицького львівського єпископа Миколи Скородинського (1799-1805), а пізніше галицьких митрополитів Антона Ангеловича та Михайла Левицького (1815-1858). Згідно з декретом імператора Франца І, виданого у 1821 р., обидві обителі отримали дозвіл на існування¹⁴.

Підсумовуючи невідрадний стан жіночих василіянських монастирів у першій половині ХІХ ст., Саломія Цьорох зазначає, що на території Галицької митрополії залишилися існувати лише два монастирі: Словітський – Чесного Хреста Господнього – у Львівській єпархії та Яворівський – Покрови Пресвятої Богородиці – у Перемишльській єпархії¹⁵, у яких проживало 11 монахинь похилого віку (6 у Словіті і 5 у Яворові)¹⁶. Стан цих монастирів був досить жалюгідний¹⁷, оскільки, як стверджує С. Сенік, з монахинь, що залишилися в обителях на початку ХІХ ст. «деякі вмiли читати, але не вмiли писати. Решта, ймовiрно, були неписьменними»¹⁸. Крім того, книг, які монахині мали для читання, було дуже мало.

З одного боку, політика Габсбургів зруйнувала традиційне монашество на землях Східної Галичини, яке базувалося на молитві, ручній праці та сталому

¹² Дух. Превелебні панни, 81-82.

¹³ Цьорох. *Погляд на історію*, 57-68.

¹⁴ Сало. *Провінція Пресвятої Тройці*, 16.

¹⁵ Цьорох. *Погляд на історію*, 40.

¹⁶ Коссаць М. *Короткій поглядъ на монастири и монашество Руское, отъ заведеня на Руси вѣры Христовой ажъ по нынѣшное время // Шематизмъ Провінції св. Спасителя Чина Св. Василя Великого въ Галиції*. Львовъ 1867, 33, 203-210; *Bazylianki // Gryglewicz F. – Lukaszuka R. – Sulowskiego Z.* (ред). *Encyklopedia Katolicka*. Т. II. Lublin 1995, 146.

¹⁷ Хотковський описує їх як дві нещасні дерев'яні споруди, у яких старі монахині доживають свого віку. Див. Chotkowski. *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich*, 148.

¹⁸ Senyk. *Women's Monasteries in Ukraine and Belorussia*, 167.

перебуванню в одному монастирі, оскільки вбачала в монастирях лише інституцію, яка повинна займатися добродійною чи виховною діяльністю; але з другого боку, вона сприяла розвитку нового статусу монастирів, які би були задіяні у суспільно-корисній праці та відкриті до потреб вірних. Крім того, як слушно зауважує дослідниця С. Цьорох, монахині поступово починали розуміти потребу співпраці між монастирями, які, хоч і далі залишалися автономними, однак могли надавати різного роду допомогу одні одним, навіть посилати сестер з одного монастиря до іншого для допомоги: «після наради ігумені й сестер у прив'язі прокуратора, порішено згодитися на пропозиції консисторії щодо тіснішої зв'язи між обома монастирями, бо така зв'язь скріпить монашого духа та спричиниться до кращого виховання молоді»¹⁹.

Першим рішенням єпархії та провладу монастирів було заснування спільного новіціату для формування нових членів, здатних організувати у майбутньому освітньо-виховні заклади для дівчат. Однак, це важливе і доленосне рішення, яке спричинилося до відродження унійного жіночого монашества, вдалося реалізувати щойно через кільканадцять років.

1.2. Духовне життя, освіта і діяльність монахинь

Перед тим, як перейти до періоду динамічного відродження і розвитку монастирів, варто спочатку ще розглянути, що передувало описаному вище занепаду і яким був внутрішній стан монастирів та їхніх насельниць на початок «йосифінських реформ». Ймовірно, урядові касати застали монастирі у не найкращому стані і вони таки справді потребували певних реформ та реорганізації свого устрою і діяльності.

Упродовж XVII-XVIII ст. освітня і виховна діяльність була слабо розвинута у православних та унійних жіночих монастирях, хоч певною мірою завжди була присутня. Основною причиною цього можна вважати суть східного монашества, яке своє служіння передовсім вбачало у молитві та

---

¹⁹ Цьорох. *Погляд на історію*, 46.

духовному подвизі. Шкільництво розвивалося переважно при римокатолицьких монастирях, тоді як східні монастирі могли займатися здебільшого вихованням поодиноких дівчат²⁰. Найчастіше зустрічаємо згадки про те, що при монастирях виховувалися дівчата зі священничих чи шляхетських родин, яких монахині навчали читання, писання, співу, ручних робіт²¹. Згодом при жіночих монастирях, здебільшого в містах, постають так звані конвікти – «виховні заведення» для дівчат, які могли проживати у келіях разом з монахинями²². Часто траплялося, що учениці монахинь незабаром вступали до монастиря.

Важливо згадати, що в документах Замойського синоду 1720 р. в титулі XII, який вповні був присвячений монахиням, їм доручено і надалі провадити виховання дівчат²³. Хоч статус монастирів дещо змінився внаслідок поновного залучення їх до освітянської діяльності, однак заходи, прийняті синодом, не покращили суттєво стан жіночих обителей. Навіть якщо при чоловічих монастирях школи були досить поширеними вже у другій пол. XVIII ст., то при жіночих вони починають засновуватися щойно наприкінці XVIII ст. Найчастіше перешкодою була нестабільна соціально-політична ситуація і брак монахинь, готових до такої діяльності.

Тут варто зазначити, що в цей період спостерігається погіршення матеріального й духовного становища монахинь, які проживали в монастирях Львівської і Перемишльської єпархій, порівняно з чоловічим василіянським монашеством. Крім молитовного життя, вони не провадили жодної місійної діяльності серед народу. Монаші обителі на цих теренах були убогими, а монахині виживали завдяки рукоділлю та милостині. Постанови Замойського синоду, який прагнув піднести монаший дух і реанімувати життя монахинь, не ввійшли у практику через брак членів і відсутність матеріальних засобів. На думку деяких дослідників, саме приписи синоду стали першою причиною

---

²⁰ Див. Дух. Превелебні панни, 306.

²¹ З архівних джерел довідуємося, що в 1785 р. у Львівському Святовведенському монастирі перебувало шість дівчат, яких сестри навчали. Див. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2586, арк. 3.

²² Дух. Превелебні панни, 306. Без сумніву така практика суперечила постановам Замойського синоду щодо клявзури у монастирях і назагал вона може бути свідченням того, що постанови синоду здебільшого не виконувалися.

²³ *Synod prowincjalny Ruski w Mieście Zamościu Roku 1720*, 145.

збідніння, занепаду, а остаточно і ліквідації невеликих жіночих обителей²⁴. Юрій Федорів вважає, що після Замойського синоду жіночі монастирі були примушені жити з милостині через сильне зубожіння²⁵. Ймовірно, причиною такого стану було і те, що монаші осередки, які звикли до традиційного східного устрою, де зберігалася гармонія між молитвою, працею і відпочинком, не були готові до швидких змін. Крім того, багато монастирів не мали добре організованого спільнотного життя, часто монахині дбали лише про власне утримання²⁶.

Без сумніву, при такому устрою життя занепадала і виховна та освітня діяльність монастирів. Незважаючи на те, що монахині часто походили зі священничих і міщанських родин, вони не завжди були освіченими. Назагал лише частина монахинь вміла читати і писати²⁷, інші, зазвичай, виконували обов'язки, які не вимагали цього вміння. Зрозуміло, що при такій підготовці важко було говорити про широку освітню діяльність монастирів.

У Хроніці Яворівського монастиря читаємо про те, що у 1761 р., відбулася канонічна візитація монастирів Галичини, яку провів єпископ Лев Шептицький. У своєму звіті він описував їхній жалюгідний стан: «В дієцезії Львівській є 6 монастирів жіночих, но в них не ма клявзури, жадних фондів, монахині не провадять життя вспільного, прядуть, білять і продають нитки і в той спосіб кожда з осіб старає ся о своє удержанє і потреби»²⁸. Не була кращою і ситуація в Перемишльській єпархії, про що пише єпископ Онуфрій Шумлянський: «В дієцезії Перем. є три жіночі монастирі: в Смольниці, Розгірчу обв. Стрийського і Яворові, позаяк не ма відповідних фондів, монахині удержують ся з праці рук і милостині»²⁹. Зі звіту єпископа довідуємося про те, яким міг бути щоденний

²⁴ Див. Дух. *Превелєбні панни*, 123; Савчук Б. *Твердиня віри. Історія Станіславівського (Івано-Франківського) монастиря сестер Василіянок*. Івано-Франківськ 2011, 18. Так, наприклад, в 60 роках XVIII ст. перестали існувати монастирі в Уневі, Рогатині, Жовкві, а монахині були переведені до Словітського монастиря. Див. Duch. *Losy monasterów bazyliank w Galicji na przełomie XVIII i XIX w.*, 235-236.

²⁵ Федорів Ю. *Організаційна структура Української Церкви*. Торонто 1990, 195.

²⁶ *Bazylianki*, 145.

²⁷ Дух О. *Черниці монастирів Львівської єпархії у 1760-1763 рр.: віковий, становий, освітній зріз (за матеріалами генеральної візитації Львівської єпархії)* // Соціум 5 (2005), 64.

²⁸ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1761 р.

²⁹ Там само.

побут монахинь упродовж XVIII ст., що повинен був базуватися на молитві і ручній праці.

Дослідник жіночого монашества Олег Дух наводить багато прикладів того, що у монастирях традиційно служилося ціле церковне правило, включно з Полуношницею³⁰, однак згадка про те, що бракувало спільнотного життя наштовхує на думку, що, мабуть, церковне правило і молитва, які лежали в основі монашого життя, таки занедбувалися. Якщо Правило монахині могли молитися самі, то стосовно Божественної Літургії вони були залежні від священника, тому не завжди могли брати у ній участь. Зазвичай при монастирях були церкви, куди у неділі і свята приїжджав капелан для служіння Літургії. О. Дух у своєму дослідженні згадує про те, що упродовж Великого посту у монастирях служилися навіть Літургії Напередосвячених Дарів³¹.

Другим важливим елементом монашого життя була праця, про яку вже було згадано вище і яка була одним із головних джерел утримання монахинь. Основним заняттям у жіночих монастирях було ниткарство³², свічкаство та випікання просфор. О. Дух пише про те, що, ймовірно, в усіх монаших обителях Галичини практикувалося виготовлення ниток³³. Виготовлену продукцію монахині могли самостійно продавати і не лише у Львові, а навіть у Варшаві³⁴. Це свідчить про те, що монахині активно займалися ремеслом і торгівлею, та частково могли забезпечити свій побут. Не менш важливим було і виготовлення свічок та випікання просфор³⁵.

Отець Йосафат Скрутень у статті «Під хвилю пропам'ятних роковин» слушно зазначив, що з приходом австрійської влади Яворівський жіночий монастир перебував у повному занепаді – як духовному, так і матеріальному, відповідно про освітню діяльність не могло бути і мови. Причиною такої скрутної ситуації, на думку автора, стало недотримання приписів Замойського

---

³⁰ Дух. *Превелебні панни*, 252.

³¹ Там само, 256.

³² В архівних документах є згадка про привілей короля Августа III від 1752 р. на право виготовлення і продаж ниток черницями. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2556, арк. 1-3.

³³ Дух. *Превелебні панни*, 265.

³⁴ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2562, арк. 1-4.

³⁵ Дух. *Превелебні панни*, 274-276.

синоду, зокрема щодо посагу для кандидаток, який би мав служити постійним джерелом прибутків для монастиря³⁶. Через це монахині не мали відповідних засобів для існування і тільки фізичною працею заробляли на проживання.

Остаточно, як вже було згадано, 29 червня 1784 р. Йосиф II суворо заборонив приймати нових членів, і лише тим, які вже проживали в обителі, дозволив залишитися до смерті. З Хроніки Яворівського монастиря довідуємося, що на кінець 1784 р. в обителі проживали: Фебронія Мшанська – ігуменя, Антоніна Ямінська – заступниця, Атаназія Дембіцька, Макрина Кудрицька та ще три монахині, яких перевели сюди після закриття монастиря у Смільниці та Львові – сестри Сузанна Щєблiковська, Євгенія Комажинська та Макрина Корчинська³⁷. Імператорська заборона приймати до монастиря нових членів «виконала» своє завдання. Саломія Цьорох пише, що у першій половині XIX ст. монастир у Яворові хоч і існував, однак перебувала у ньому декілька років лише одна монахиня – Євгенія Качковська³⁸, яка навчалася читання церковних книг, руської мови та літургійного співу, щоб пізніше могли вести початкову школу для дівчат. Відповідно, можемо розуміти яким був духовно-матеріальний стан цього монастиря.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що для монахинь притаманним щоденним заняттям, до якого вони звикли, була молитва, яка займала досить багато часу, і праця, за допомогою якої вони себе утримували. Зрозуміло, що освітньо-виховна діяльність, якщо і була подекуди присутня при монастирях, то займала вона далеко не перше місце. Іншими словами, вона не була життєво важливою для монахинь. Щойно після «йосифінської реформи» монахині починають задумуватися над відкриттям закладів для освіти і виховання дівчат, однак станеться це щойно після того, як самі монахині здобудуть відповідний вишкіл.

---

³⁶ Скрутень Й. *Під хвилю пропам'ятних роковин* // *Нива* 12 (1921), 361.

³⁷ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1784 р.

³⁸ Цьорох. *Погляд на історію*, 44-45.

1.3. Добромильська реформа Василянського Чину

Важливим підґрунтям для наступного відродження жіночих василіянських монастирів кінця XIX – початку XX ст., як зазначає дослідник Борис Савчук, стало успішне проведення реформи монахів василіян³⁹. Без сумніву, «йосифінська реформа» негативно позначилася і на розвитку чоловічих василіянських спільнот: за 100 років перебування в Габсбургській імперії Галицька провінція василіян дійшла до цілковитого занепаду⁴⁰, кількість монахів постійно маліла. Описуючи сумний стан монастирів, о. Ісидор Патрило звертає увагу на те, що по монастирях «не було жодної клявзури, ні денного порядку, [...] не знаними стали будь-які духовні вправи: не було роздумувань, не практикувалися річні реколекції, [...] до сповіді монахи приступали раз, найбільше 3 рази в році і дуже рідко до св. Причастя»⁴¹. Зрозуміло, що в такому стані василіяни не спроможні були допомогти монахиням у їхніх духовних потребах.

Назагал у всіх чинах і згромадженнях на території імперії Габсбургів у першій половині XIX ст. був відчутний занепад, тому папа Пій IX «зініціював у 1852 році здійснення загальної візитації всіх чернечих інституцій в Австрійській імперії»⁴². Візитації, скликання капітул, оновлення правил – нічого не принесло бажаних результатів, тому було вирішено вдатися до радикальних дій. 12 травня 1882 р. папа Лев XIII, на підставі проекту Конгрегації поширення віри видав Апостольське послання «*Singulare praesidium*» («Особливою охороною»), яким урочисто проголосив і започаткував реформу монахів василіян у Галичині⁴³. У посланні папа висловив

---

³⁹ Савчук. *Твердия віри*, 18.

⁴⁰ Патрило І. *Нарис історії чину святого Йосафата*. Рим 1992, 316.

⁴¹ Там само, 317.

⁴² Дрогобицький І. *Еволюція культурно-освітньої праці Чину святого Василя Великого в другій половині XIX ст.* // *Добромильська реформа і відродження української Церкви. Доповіді та матеріали учасників Міжнародної наукової конференції*. Львів 2003, 139.

⁴³ Апостольське послання Святішого Отця папи Лева XIII про реформу Чину св. Василя Великого української нації в Галичині // ЦДІАЛ, ф. 684, оп.1, спр. 50, арк. 1-6.

сподівання, що разом із відродженням такого славетного монашого чину св. Василя Великого відродиться і життя Руської Церкви⁴⁴.

Проведення реформи доручили отцям-єзуїтам, а центром змін став Добромиль. Акцент у цій реформі був поставлений на формацію монашества, розвиток у культурно-просвітницькій сфері, зокрема можливість ведення шкіл, місій, реколекцій, релігійно-виховну діяльність⁴⁵. Наслідки 22-річного реформування (1882-1904 рр.) стали незабаром відчутними у всіх сферах монашого, церковного і суспільно-політичного життя, оскільки монахи василіяни розгорнули активну місійну, душпастирську, видавничу та просвітницьку діяльність⁴⁶.

В контексті реформи історики згадують про те, що у народі виникали цілком оправдані побоювання повної латинізації, а навіть і колонізації Греко-Католицької Церкви, зокрема, коли до реформованих василіян вступив доктор Роман граф Шептицький⁴⁷. Однак, як пізніше виявилось, ця реформа дала добрі плоди: «відродила український католицький василіянський Чин в корені і дала почин до реформи жіночого Чину СС. Василіянок, що перші засновують школи»⁴⁸.

Справді, паралельно з реформою монахів василіян очевидною і нагальною постала потреба реформувати також і жіночі василіянські монастирі, які на той час хоч вже і мали дозвіл на відкриття новіціят (декрет Франца I від 13 січня 1821 р.), однак не мали кадрів, які би могли цей новіціят провадити. Якщо у Словітському монастирі ще якимось вдалося розпочати формування нових членів⁴⁹, то у Яворівському справа не зрушилася. Про потребу реформи василіянського жіночого монашества говорилося і в ширшому церковному

---

⁴⁴ Там само, арк. 3.

⁴⁵ Дрогобицький. *Еволюція культурно-освітньої праці*, 140-142.

⁴⁶ Глистюк Я. – Турій О. *Греко-католицьке чернецтво в релігійному житті України, 1939–2001 рр.* // *Ковчег. Науковий збірник із церковної історії*. Т. 3. Львів 2001, 362.

⁴⁷ Лужницький Г. *Українська Церква між Сходом і Заходом. Нарис історії Української Церкви*. Філадельфія 1954, 527; Ісіченко І. *Історія Христової Церкви в Україні*. Харків 2003, 281.

⁴⁸ Лужницький. *Українська Церква між Сходом і Заходом*, 527.

⁴⁹ С. Цьорох пише про те, що в 1842 р. в Словітському монастирі вже було 2 монахині з вічними обітами, 2 новички і 3 кандидатки. Див. Цьорох. *Погляд на історію*, 44.

контексті, зокрема в часописі «Душпастир» за 1895 р. читаємо допис о. Ісидора Дольницького, який закликає шукати способи, як відродити жіночі монастирі:

той Чинь Василіянокъ столько прислуживъ ся для церкви нашої и народу. Довги-довги времена онъ самъ одинъ виховувавъ въ дусі нашого обряду и нашого языка руски дівчата [...] Мусить десь лежати якась причина, чому сей Чинь не взростає в члены такъ якъ давнійше! [...] Дежъ та причина? Чи не лежить она може може въ томъ факті, яки очи наши оглядали въ мужескомъ Чині Василіяньскомъ передъ его реформою? Мы виділи, що и там послідними передъ реформою роками майже ніхто не зголошувавъ ся – а и ти, що вступали, чимъ скорше выступали. А нині якъ же змінило ся лице землі. Десять літь нового духа – а вже повтора сотки, якъ чуємо, молодыхъ людей дало своє жите заповіту Великого Василія. [...] Думаємо, що такъ бы було и съ женскимъ Чиномъ Василіянокъ⁵⁰.

Хоч Галицькі митрополити докладали усіх можливих зусиль, щоб допомогти відродити жіночі василіянські монастирі, однак розумілося, що лише пореформені монахи василіяни зможуть провести відповідну реформу, яка би влила нове життя в монастирі. «Кому инному, ніжє монахамъ, – писав о. Микола Теодорович, – переводити реформу Чину монашеского не можна. Сему противила бы ся традиція одъ віковъ церкви та и жадень мірській священникъ того діла подияти ся не може [...] такъ само и реформа сама зъ себе черезъ сами Василіянки перевести не дасть ся»⁵¹.

Кінець XIX ст., сповненого важких випробувань, несподівано став для монахинь василіянок надією на початок відродження. Крім того, у 1891 р. папа Лев XIII видав знамениту енцикліку «*Rerum Novarum*» («Нові речі»), у якій було сформульовано нову соціальну доктрину, що, у свою чергу, вплинула на поживлення монашого життя у Католицькій Церкві. Ця нова доктрина передбачала активнішу участь Церкви у суспільному житті вірних, а також залученість монастирів до євангелізації і пасторального служіння.

1.4. Монахині василіянки на порозі реформ

Як вже було згадано вище, 13 січня 1821 р., після трьох років наполегливої праці митр. Михайлу Левицькому вдалося, нарешті, отримати декрет від

⁵⁰ Дольницький О. *Справи домашни. Про наши монастыри женски // Душпастьрь* 1 (1895) 15.

⁵¹ Теодорович Н. *Справи домашни. Въ справі реформы монахинь Чина св. Василія В. // Душпастьрь* 11 (1895) 311.

австрійського монарха Франца I, яким дозволялося існування монастирів у Яворові та Словіті, а одночасно і відкриття в останньому новіціату. Однак було поставлено умови, що монахині не будуть домагатися ніякої допомоги з релігійного фонду та будуть формуватися для ведення у майбутньому освітньо-виховної діяльності⁵². Насамперед, митр. Левицький подбав про те, щоб відреставрувати монастирські будівлі у Словіті та надати можливість монахиням провадити монаше життя. Чисельність новіціату в обителі зростала, крім того, стараннями митрополита у Словіті починає діяти школа, у якій в 1825 р. вже навчалось 19 дівчат⁵³. У школі було спочатку три, а згодом чотири класи; сестри вчили дітей Біблії, катехизму, географії. За навчання дітей платили батьки, таким чином монахині мали певне утримання⁵⁴. У 1842 р. при підтримці того ж митр. Левицького та різних жертводавців⁵⁵ почалося будівництво нового монастиря в Словіті з приміщенням для школи й інституту для дівчат. Будова успішно завершилася у 1844 р⁵⁶.

Хотковський наголошує, що митрополит постарався, щоб монастир сам себе забезпечував і не звертався по допомогу до релігійного фонду⁵⁷. У 1857 р. відбулося посвячення престолу монастиря⁵⁸ (див. *Додаток 1*), а в 1860 р. було освячено монастирську церкву⁵⁹, благословення на яку дав монахиням вже наступник Михайла Левицького, митр. Галицький Григорій Яхимович (1860-1863). Цікаво, що митр. Йосиф Сембратович (1870-1882) у 1876 р. постарався про привілей двох повних відпустів від Святішого Отця папи Пія IX для монастирської церкви: на празник Воздвиження Чесного Хреста Господнього і Введення в Храм Пресвятої Богородиці⁶⁰ (див. *Додаток 2*). Це свідчить про те,

⁵² Петрушевич А. *Словицькій женській Монастырь Чину Св. Василя В. и его дѣвочье воспиталище. Краткое историческое извѣстiе по грамотам і актам тогоже Монастиря сочиненное* // *Зоря Галицка* 14 (1851) 119.

⁵³ Chotkowski. *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich*, 149.

⁵⁴ Шкраб'юк П. *Монаший Чин Отців Василян у національному житті України*. Львів 2005, 198.

⁵⁵ Петрушевич. *Словицькій женській Монастырь Чину Св. Василя В.*, 120, 127.

⁵⁶ Цьорох. *Погляд на історію*, 100-101.

⁵⁷ Chotkowski. *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich*, 149

⁵⁸ З цієї нагоди митрополит Михайло Левицький видав 6 лютого 1857 р. спеціальний декрет. Див. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2790, арк. 4.

⁵⁹ Там само, арк. 11.

⁶⁰ З цієї нагоди було видано грамоту, яка повинна була назавжди зберігатися у монастирській церкві. Див. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2790, арк. 50.

що до монастирської церкви приходили і миряни, з якими монахині, очевидно, співпрацювали.

Митрополит Левицький, якого С. Цьорох називає «невсипущим оборонцем василіянок», і справді чував не лише над освітньою діяльністю монахинь, але, передовсім, над їхнім монашим життям. Читаємо в хроніці Словітського монастиря, що митрополит заохочував їх зберігати клявзуру, дотримуватися правил і не занедбувати молитовного життя⁶¹. Наступні Галицькі митрополити продовжували працювати над відродженням монашого життя у Галицькій митрополії. Свідченням цього є декілька розпоряджень митр. Спиридона Литвиновича (1864-1869), звернених до монахинь Словітського монастиря, у яких він наголошує на дотриманні порядку денного, правил монашої поведінки та спільнотного життя⁶². Зокрема митрополит детально розписує порядок денний на будні, на час реколекцій і на період Великого посту. З документу довідуємося, що вже у 1866 р. у монастирській церкві щодня служилася Божественна Літургія, монахині молилися ціле Церковне правило і мали чітко визначений час на молитву, працю і відпочинок.

Згодом, у 1881 р. за розпорядженням митр. Галицького Йосифа Сембратовича школу зі Словіти перенесено до Львова з причини малої кількості учениць та віддаленості від міста. Школу і нову обитель у Львові по вул. Зибликевича (нині І. Франка) розпочали монахині, які прибули зі Словіти, а відповідне для цього приміщення придбав «Народний Дім»⁶³. Згодом при монастирі постав також і інтернат для дівчат⁶⁴. Разом з монахинями у цій школі працювали відомі на той час особистості: о. Сильвестр Лепкий, Анатоль Вахнянин та інші. Школа у Львові була семирічною⁶⁵.

Дещо раніше, у 1847 р. зі Словіти до Яворова прибувають монахині: Євгенія Качковська, яка попередньо жила в Яворові, Онисима Чарнік та

---

⁶¹ Див. Цьорох. *Погляд на історію*, 44.

⁶² ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2786, арк. 5-21.

⁶³ Цьорох. *Погляд на історію*, 115-116. Детальніше про це див. Турків. *Діяльність сестер Чину Святого Василя Великого*, 177-178.

⁶⁴ Сало. *Провінція Пресвятої Тройці*, 17.

⁶⁵ Шкраб'юк. *Монаший Чин Отців Василіян*, 200.

Атанасія Кульматицька. Довідуємося з Яворівської хроніки, що у липні 1848 р. у Яворівському монастирі «сестри отворили школу для дівчат»⁶⁶, яка, відповідно до тодішньої системи освіти, була трикласною, а згодом додали четвертий, п'ятий, шостий класи. Навчання велося німецькою мовою, до переліку обов'язкових дисциплін належали французька мова, малювання, спів⁶⁷. Успішність школи зростала щорічно і у 1852 р. в ній налічувалося 37 учениць, а в 1897 р. навіть до 100⁶⁸.

Незважаючи на успіхи в освітянській сфері, стан обох монастирів, все-таки, був незадовільним, як зазначає Саломія Цьорох, зокрема з причини того, що монастирі не було між собою пов'язані і що провід монастирів залежав від священників, які не були монахами і не мали навіть елементарного досвіду монашого життя⁶⁹. Так, наприклад, читаємо у Яворівській хроніці, що у 1882 р. монастир переживав глибоку кризу через брак духовного проводу: «Зайшли непорозуміння якись зділали, що монахині розіхались. М. Ольга поїхала до Словіти відтак до Львова. М. Хоминьска до родини опісля за дозволенем Ординарияту перенеслась до Львова на неограничений час, а сестри Теофіля і Євзевія на сьвіт»⁷⁰.

Правдою є те, що монахині Яворівського монастиря не мали такої доброї підтримки з боку церковної ерархії, як це ми бачили у випадку Словітського монастиря. Хоч дослідниця Цьорох наголошує, що саме за сприянням і фінансовій допомозі перемиського єпископа Івана Снігурського у 1828-1831 роках було збудовано новий монастир у Яворові⁷¹, однак внутрішній устрій та організація монашого порядку ще довго чекали на кращі часи. Труднощі спонукували монахинь шукати підтримки і допомоги одні в одних⁷², про що свідчать і записи в актах Словітського монастиря: вже від 40-х років XVIII ст.

---

⁶⁶ Хроніка монастиря сестер василянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1848 р.

⁶⁷ Шкраб'юк. *Монаший Чин Отців Василян*, 199.

⁶⁸ Цьорох. *Погляд на історію*, 105.

⁶⁹ Там само, 46.

⁷⁰ Хроніка монастиря сестер василянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1881-1882 рр.

⁷¹ Цьорох. *Погляд на історію*, 74-75.

⁷² В архівних джерелах за 1878 рік знаходимо листування між Яворівським та Словітським монастирями у деяких фінансових справах. Див. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2790, арк. 63-64.

прокуратори Словітського та Яворівського монастирів провадили листування у справі тіснішої співпраці між монастирями⁷³.

Іноді монахині Яворівського монастиря самотужки робили спроби звертатися до уряду з проханням про допомогу. Наприклад, ще у 1853 ігуменя Онисима Чарнік писала до імператора Франца Йосифа I, щоб отримати дозвіл на повернення монастиря в Смільниці, «мотивуючи свою просьбу браком в Галичині інституцій виховавчих для женьської молодіжи рускої народности», а поки монастир в Смільниці буде відбудовуватися, щоб «Правительство відступило Василянкам будинок інститута військового в Старим Місті, де би могли монахині отворити Заведене»⁷⁴. Зрозуміло, що таке відважне прохання руської монахині не було задоволеним і це стало ще одним підтвердженням того, що лише у співпраці між собою та з церковною єрархією можливо досягнути певного успіху.

Мабуть ці різні кризи і занепади стали причиною того, у 1885 р. ігуменя Яворівського монастиря Онисима Чарнік звернулася до митрополичого ординаріату з проханням заснувати спільний новіціят у Словіті для всіх жіночих монастирів та призначити особу монашого стану для його проводу. І хоч дозвіл було отримано, кошти теж вдалося знайти, однак не знайшлося монаха-священника, який би міг провадити новіціят. Протоігумен василіянських монастирів о. Климентій Сарницький не зміг знайти відповідного священника для цього служіння, оскільки і самі василіяни на той час переживали кризу і навіть у себе не мали сталого магістра новиків⁷⁵, тому провід новіціяту було доручено єпархіальному священникові о. Йосифові Кобилянському, який на той час був призначений канцлером Львівської митрополичої капітули⁷⁶. Дуже швидко стало зрозуміло, що таке рішення було хибним і в Яворівській хроніці за 1885 рік читаємо, що «новіціят розв'язано, а новачки дві С. Юлію Кочоровску і С. Серафину Мисловску вислано до Кракова

---

⁷³ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2954, арк. 47; Цьорох. *Погляд на історію*, 46.

⁷⁴ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1853 р.

⁷⁵ Патріло. *Нарис історії чину святого Йосафата*, 317.

⁷⁶ Цьорох. *Погляд на історію*, 46.

до С.С. Візиток, щоб там придивились життю монашому»⁷⁷. Потрібно було почекати ще декілька років, аж поки перші зреформовані василіяни, зокрема ігумен Святооунуфріївського монастиря о. Андрей Шептицький, придуть на допомогу монахиням.

Ще однією церковною спробою відродити монаше життя в Галицькій митрополії кінця XIX ст. став Львівський синод, який був скликаний у 1891 р. Велику увагу на цьому синоді було приділено монашеству (цілий X розділ прикінцевого документу стосувався монастирів), зокрема йшлося про нагальну потребу реформ. Для виховання кандидаток до монашого життя синод постановив створити у Словітському монастирі новіціят, який був би спільним для василіянських монастирів усіх трьох єпархій⁷⁸. Завданням єпископів було подбати про духовне і матеріальне забезпечення новоствореного новіціяту (разом з ігуменями всіх монастирів)⁷⁹.

У рішеннях Львівського синоду знаходимо також побажання, щоб монахині зайнялися вихованням дівчат, оскільки вони, як наголошується у документі, «жите діяльне съ духовымъ сполучають [...] збираючи обильность небесныхъ скарбовъ собі, переливають ихъ на другихъ»⁸⁰. Синод підтвердив владу місцевого єпископа щодо вибору ігуменів монастирів, аж поки число професок не досягне десяти осіб. Водночас єпископів заохочували допомагати монахиням у розвитку і діяльності їхніх монастирів⁸¹.

Незважаючи на всі рішення, Львівський синод, практично, не змінив статус жіночих монастирів і не зробив нічого для оновлення їхнього духовного життя. Фактично, було лише ще раз затверджено рішення Замоїського синоду, а крім того монахиням і надалі доручили займатися вихованням дівчат. Очікуваного відродження не було започатковано. Щойно у 1897 р. ідеї і бажання монахинь стали дійсністю – митр. Сильвестр Сембратович (1885-1898)

---

⁷⁷ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1885 р.

⁷⁸ На той час – у 1885 р. – вже була створена Станіславівська єпархія.

⁷⁹ *Чинности и рѣшеня руского провинціального собора*, титул X, п. 3–5, 239.

⁸⁰ Там само, п. 1, 237.

⁸¹ Там само, п. 5, 239-240.

на прохання ігумена львівського василіянського монастиря Андрея Шептицького започаткував реформу жіночих василіянських монастирів, яка принесла незабаром рясні плоди. Так, з двох монастирів, які залишилися в Галичині до середини XIX ст., при великій підтримці й опіці єрархів почалося відродження василіянського жіночого монашества у Галицькій митрополії.

Підсумовуючи події «довгого» XIX ст., бачимо, що було воно справді неоднозначним для жіночого унійного монашества Галицької митрополії – це був шлях від майже повного занепаду до поступового відродження і усвідомлення нових викликів часу. Віднова монашого життя розпочалася зі Словітського монастиря, який незабаром вислав своїх монахинь на допомогу до Яворова, а згодом заснував філію у Львові. На початок XX ст. монахині василіянки у трьох монаших спільнотах вже дещо організували своє монаше життя і були готові до реформи, яка допомогла їм об'єднати зусилля для кращого служіння Богові і Його Церкві.

РОЗДІЛ 2

ЗМІНИ У ЖИТТІ І СЛУЖІННІ МОНАХИНЬ ЗАВДЯКИ МИТРОПОЛИТУ

Якщо ХІХ ст. увійшло в історію василіянського жіночого монашества як століття занепаду і розгубленості, то вже початок наступного століття приніс тверду надію на відродження і розвиток, хоч і не без важкого труду як самих монахинь, так і церковної єрархії. Особою, яка відіграла ключову роль у впорядкуванні та розвитку монашого життя у Галицькій митрополії у першій пол. ХХ ст. був митрополит Галицький Андрей Шептицький (1901-1944). Вийшовши сам із монашого середовища, митрополит глибоко усвідомлював роль сильного і здорового монашества у Церкві. Тому, як зазначає вл. Богдан Дзюрах, «одним із пріоритетів своєї діяльності єпископа та Митрополита він вибрав відродження українського чернецтва»¹. Саме завдяки єпископу, а згодом митр. Андрею, монахині василіянки, як, зрештою, і все монашество, починали краще розуміти суть монашого покликання, свою незмінну місію у Церкві і для Церкви та активно шукати відповіді на нові виклики, які несподівано перед ними постали.

2.1. Капітули та їх рішення

У 1897 р. митр. Сильвестр Сембратович призначив отця Андрея Шептицького, тодішнього ігумена монастиря св. Онуфрія у Львові, візитатором усіх василіянських жіночих монастирів. Читаємо в Яворівській хроніці за 1897 р., що саме «отець Андрей Граф Шептицький, ігумен монастиря о.о. Василіян у Львові» був ініціатором реформи монахинь василіянок і «грамотами з дня 28 марта ч. 3/орд. і з дня 11 червня ч. 7/орд. зістав іменованій висше згаданий

---

¹ Дзюрах Б. «Великий і небуденний» пастир // Шептицький А. *Пастирські послання 1899-1914 рр.* Т. І. Львів 2007, ХХІХ.

О. Андрей Шептицький, Візитатором монастирів с.с. Василянок і надзвичайним сповідником монахинь яворівських»². Отець Андрей розумів, що без реформи, яка здатна зі середини оновити монашество, жодні зовнішні зміни не спроможні принести бажаного відродження. Тому одразу ж після призначення візитатором, він звернув увагу на три важливі аспекти життя монахинь: клявзуру, спільний новіціят і скликання капітул – це були перші три кроки для впорядкування і відновлення жіночих василіянських монастирів³. Оскільки перші два почини вже мали деяку історію, тому їх було легше втілити у життя. Упродовж 1897-1898 років за сприянням митрополита і монахів василіян було організовано монастирську клявзуру і новіціят у Словіті, на який прибули новички з Яворова і Львова. Усіх разом було 8 новичок⁴. Першим магістром новичок став василіянин о. Ігнатій Тисовський.

Щодо скликання Загальної ради⁵, то з цією справою довелося дещо почекати, оскільки потрібні були додаткові приготування. Варто одразу зазначити, що упродовж першої половини ХХ ст. відбулося чотири важливі капітули монахинь василіянок, завдяки яким василіянські монастирі відродилися, утвердилися і значно розширили географію свого існування. Як незабаром побачимо, усі капітули ретельно готував сам митр. Андрей і на трьох перших був особисто присутній у якості предсідника.

Перша Загальна рада відбулася в серпні 1902 р. в Словіті, на ній головував тоді вже митр. Андрей Шептицький і були присутніми 11 монахинь з чотирьох монастирів, в яких загалом на той час налічувалося 55 монахинь⁶. Крім монахинь, на цих загальних зборах були також перемиський єпископ

---

² Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1897 р.

³ Див. В. Вовчук Б. *Митрополит Андрей Шептицький і його вплив на духовенство і монашество // Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький. Збірник популярно наукових доповідей і статей, та іншого архівного матеріалу, скомплектований з нагоди відзначень 45-ї і 50-ї річниці смерті митрополита Андрея Шептицького* / видав. Диміцький М. Філадельфія 1994, 64.

⁴ Цьорох. *Погляд на історію*, 48.

⁵ У реформованих чоловічих василіянських монастирях термін «загальна рада» було замінено терміном «капітула». У листах митр. Андрея частіше зустрічаємо використання саме першого терміну, однак поступово все частіше монахині використовували слово «капітула» для окреслення своїх зібрань.

⁶ Таку кількість подає Саломія Цьорох. Див. Цьорох. *Погляд на історію*, 50.

Константин Чехович та два монахи василіяни⁷. Завдяки мудрому прововоді митрополита на цій Загальній раді було обрано ігумень усіх монастирів: словітського – с. Марія Хомінська, яворівського – с. Ольга Сморжа, львівського – с. Володимира Філевич, Станіславівського – с. Йосафата Теодорович⁸. Варто зазначити, що це вперше після довгого часу монахині самі обирали ігумень для своїх монастирів. Це був також і єдиний раз, коли всі монахині на Загальній раді спільно обирали ігумень. Після першої капітули 1902 р. кожний монастир вже окремо скликав свою Загальну раду, на якій обирали ігуменю⁹.

На першій Загальній раді було також обрано магістру спільного на той час новіціату у Словіті с. Анну Теодорович¹⁰, яка незабаром змінила о. Ігнатія Тисовського (див. *Додаток 3*). Крім того, вирішено було відкрити новий монастир у Перемишлі¹¹. Багато також говорилося про перенесення монахинь з одного дому до іншого задля допомоги у служінні, що, однак, не завжди позитивно сприймалося серед монахинь.

Перебіг та рішення цієї капітули показали, що василіянки стали на добрий шлях розвитку, вибори ігумень додали сестрам впевненості у своїх силах і натхнення до праці. Однак митрополит розумів, що це лише початок справи. Його бажанням було виплекати сильне монашество, яке би було авангардом Церкви: «Давно монашество на Русі було великою силою, а монастирі, розсіяні по цілім краю, були осередком віри, побожності і просвіти», а «наше монашество доси не так розвивається, як повинно. Єсли колись маємо на Востоці сповнити якусь місію, то мусить наше монашество во всіх єго формах дійти, сміло скажу, до сто разів більшої сили»¹². Саме тому упродовж перших років митрополичого служіння Шептицький багато часу і сил присвятив праці над

---

⁷ Там само.

⁸ Там само.

⁹ Прикладом цього може служити лист, яким скликається Загальна рада словітського монастиря для вибору ігумені в 1935 році, див. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2792, арк. 74.

¹⁰ Див. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2963, арк. 13-13 зв.

¹¹ Цьорох. *Погляд на історію*, 50.

¹² Шептицький. *Пастирські послання 1899 – 1914*, 647-648.

монашими правилами: Начерк Статутів для сестер служебниць, Начерк Конституцій для монахинь василіянок і Устави для студитів¹³.

Над Конституціями для василіянок митрополит працював два роки і подав їх на розгляд і опрацювання другої Загальної ради монахинь василіянок, яка була зібрана 22 серпня 1909 р. у львівському монастирі Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці на вул. Зибликевича. На той час вже було 6 монастирів (Словіта, Яворів, Львів, Станіславів, Перемишль і Кудринці), в яких налічувалося 62 монахині¹⁴. Особливістю цієї Загальної ради було те, що, згідно з розпорядженням митр. Андрея, «винятково на сей случай [...] всі хористки великого образу мають брати участь в тій загальній раді»¹⁵. Головував на капітулі митр. Андрей.

Ця капітула вважалася завершенням реформи жіночих василіянських монастирів (1897-1909 рр.) і початком чогось нового. На думку самих монахинь, «з капітулою почалась нова ера в житті жіночих Василіянських монастирів»¹⁶. Можливо основною причиною таких сподівань були правила, яких монахині так довго очікували. Тут варто згадати, що ще у 1897 р. митр. Сембратович зробив першу спробу укласти правила для василіянок, однак ця ініціатива не увінчалася успіхом: конституції були повернені з Риму на доопрацювання, а остаточно ніколи не увійшли в життя¹⁷. Тому вже митр. Шептицький, розуміючи потребу і важливість належного уставу монастирів, взявся за його написання. Праця тривала два роки і на початок 1909 р. була готова чернетка конституцій. Основним завданням Загальної ради мала бути праця над конституціями і їх затвердження. Делегатки заздалегідь одержали від митрополита важливе завдання: «Обов'язком кожної з них буде перед зібранем ради добре застановитися над поодинокими уступами знаних Вам, зрештою, уставів редакції Митр. Петра Рутського, нотуючи собі пильно те, що вважали б

---

¹³ Див. Базилевич А. *Введення у твори митрополита Андрея Шептицького*. Торонто 1965, 55-78.

¹⁴ ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 5, спр. 65, арк. 1-2.

¹⁵ Шептицький. *Пастирські послання 1899 – 1914*, 683.

¹⁶ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1909 р.

¹⁷ Можливо, однією з причин було те, що Устав, написаний митр. Сембратовичем, був радше щоденними правилами поведінки, аскетичним підручником, ніж канонічними нормами монастиря. Див. Проект статуту василіянського жіночого монастиря // ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2547.

за відповідне додати або змінити»¹⁸. Крім того, в усіх монастирях повинні були збиратися домашні ради для обговорення змін і доповнень до конституцій.

Важливо зауважити, що хоч митрополит і уклав сам правила для монахинь, а будучи монахом та маючи неабиякий досвід і авторитет він міг це успішно зробити, однак доручає сестрам переглянути ці правила і пристосувати до життя. Митрополит не просто дав сестрам готовий документ, а заохотив їх до спільної праці над ним, виховуючи у монахинь відповідальність за власне життя та виконання правил. Так ненав'язливо митр. Шептицький умів приготувати сестер до того, щоб незабаром вони могли взяти у свої руки управу монастирів. Цей крок є, насправді, свідченням далекоглядності митрополита і його педагогічного хисту.

Спільний новіціят у Словіті, про який було вирішено на Львівському синоді 1891 р., та спільний візитатор для усіх монастирів неминуче провадили до об'єднання монастирів в один чин під проводом генеральної настоятельки, тому митрополит, чуваючи над збереженням «східного обличчя» василіянок¹⁹, намагався вберегти їх від централізації на зразок західних згромаджень: «Передовсім не позволимо монаший чин на конгрегацію о обітахъ простих котрою би рядила генеральна чи провінціональна настоятелька»²⁰.

Митрополит Андрей наголошував на окремішності кожного монастиря, зокрема стосовно уряду та новіціяту, тоді як об'єднавчим фактором повинні були бути Правила і Загальні ради, скликувані кожних п'ять років. У першому пункті Конституцій було чітко зазначено, що «кождый женській монастырь нашего Чина становить окрему цілостъ и есть водь иншихъ незалежнымъ, однак для одностайного заховування монашихъ правилъ и звичаївъ, водбуває

---

¹⁸ Шептицький. *Пастирські послання 1899 – 1914*, 683.

¹⁹ «Не позволю відступати від традицій від віків прийнятих в наших монастирях», – так категорично митрополит намагався обороняти традиції нашого монашества. Див. Передмова до Уставів монахинь ЧСВВ, складена Шептицьким А. // ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 38, арк. 4.

²⁰ Там само. Цікаво, що цю ж саму думку знаходимо майже дослівно повтореною у листі Яворівських хороших монахинь до митрополита у 1924 р.: «Через заведення одного хору в нас, хотять наш старий Чин, який видав сотки святих, замінити на конгрегацію, але ми до цього не допустимо». Див. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 227, арк. 18 зв.

ся що 5 літь загальна рада всіхъ монастирівъ»²¹. Після цієї Загальної ради митрополит видав розпорядження, в якому чітко зазначалася приналежність кожної окремої монахині до певного монастиря²². Після цього розпорядження сестри вже назавжди приписувалися до свого монастиря.

Наступна Загальна рада повинна була відбутися в 1914 р., однак цьому перешкодила війна. Зібратися сестри змогли щойно в 1923 р., а чотирнадцять років, які минули від попередньої Загальної ради, принесли неабиякі зміни у життя монахинь. По-перше воєнні лихоліття, різні окупаційні режими та матеріальні труднощі не сприяли ні розвитку монастирів, ні поглибленню в них монашого життя: «правила і конституції наші, котрі тільки праці коштували і з таким посвяченням були списані не заховували ся! [...] До того причинилася і війна! Неволя Їх Ексцеленції!! І ріжні злидні, що не було руки, котра би схопила керму і не дала нехтувати наші правила і конституції»²³; по-друге, кількість монастирів за цей час зросла, монахині поїхали на працю за океан, відчувалася потреба оновлення та пристосування правил до нових обставин.

Митрополит добре розумів усі потреби сестер і тому заохотив їх подавати на капітулу пропозиції щодо необхідних змін у правилах. Капітула відбулася у Львові в монастирі на Длугоша (нині Кирила і Мефодія) знову під головуванням митр. Андрея (див. *Додаток 4*). На цій капітулі сестри, всупереч зарядженням митрополита, намагалися повернути чин знову на шлях централізації. Свідченням цього є численні пропозиції монахинь стосовно створення спільного новіціату, виборів провінційної настоятельки, проведення капітули кожних три роки, затвердження конституцій в Римі, скорочення Церковного правила з причини різних обов'язків²⁴. Митрополит не радо погоджувався на такі різні нововведення, та й самі монахині відчували, що це були не найкращі часи для чину:

---

²¹ *Витягъ зъ правилъ*, 75-76.

²² ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2974, арк. 159-159 зв.

²³ Пропозиції монахинь щодо змін в правилах статуту жіночих монастирів, винесені для обговорення і затвердження Загальною радою василіянських жіночих монастирів у Львові // ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2549, арк. 2.

²⁴ Там само, арк. 1-19.

Капітула в 1923 р. не ввела ніяких удосконалень, не відродила життя в Чині – противно, здавалось, що дух і традиція василіянська щораз більше нидіє і марніє. І так від сеї Капітули ще скоршим темпом, як у 1909. р. почало зло ширитись в Чині, відокремлювалися спершу дієцезії, а відтак навіть поодинокі доми ріжнилились між собою. Упадок нашого Чина ставав ясно перед очима, однак сі що його бачили, були безсильні і ніяк не могли сему зарадити²⁵.

Очевидно, що пропозиції і зміни до конституцій не були затверджені не лише в Римі, але і на рівні митрополичого Ординаріату та єпархій. Єрархія не надто спішила впроваджувати радикальні зміни в устрій василіянок, однак, можливо сестри і справді відчували потребу тіснішої співпраці і єдності між собою. Можливо нові обставини життя і праці монахинь таки вимагали змін?

Четверта і остання²⁶ Загальна рада монахинь василіянок відбулася у 1931 р. в Яворові вже без участі митр. Андрея, який на той час був важко хворим. На цій Загальній раді були присутні 36 делегаток з 19 монастирів (бракувало лише делегаток з Філадельфії)²⁷. Четверту капітулу, як і всі попередні, скликав своїм листом митр. Андрей, який доручив організацію капітули м. Вірі Слободян, ігумені львівського монастиря св. Макрини (вул. Потоцького): «Їх Екск. Митрополит поручили мені порозуміти ся з Сестрами, щодо часу, в яким найдогіднійше буде відбути Капітулу в Яворові»²⁸. Сестри дуже пильно готувалися до капітули, молилися, роздумували, писали пропозиції, все більше прямуючи до об'єднання.

Після цієї Загальної ради було зрозуміло, що василіянки під впливом різних обставин все-таки змінювали свій монастирський устрій, всупереч заборонам і чіткій позиції митрополита у цій справі. На думку однієї з учасниць нарад капітули, м. Василії Сивч²⁹:

Всі досі відбуті Загальні Капітули нашого Чина є історичними актами Чина це є фундаменти, на яких будується наше духовне і дочасне життя. Це дороговкази для сучасніх і будучих поколінь. Загальна Капітула є така переважна і необхідна, що без неї Чин давноби обернувся в духову і матеріяльну та моральну руїну. [...] Це, що нас

---

²⁵ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1923 р.

²⁶ Наступні капітули вже були капітулами сестер міжнародного централізованого Чину св. Василя Великого.

²⁷ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1931 р.

²⁸ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2800, арк. 2.

²⁹ Авторка хроніки говорить про себе, що вона «яко дорадниця, та під цю пору дрогоб. ігуменя брала живу участь у всіх приготуваннях до Капітули». З монографії с. Серафими Сало довідуємося, що ігуменею у Дрогобичі в 1931 р. була м. Василія Сивч. Див. Сало. *Провінція Пресвятої Тройці*, 85.

дотепер ріжнило - розєднювало, на цій Капітулі вияснилося і стягнуло до одної точки погляду - до одної думки. Вибране і засіяне зерно - ухвал на цій Капітулі напевно принесе стократні плоди для наших душ і нашого св. Чина³⁰.

Подальша історія показала, що саме такі рішення допомогли монахиням спільно пережити важкий період репресій і підпілля. Чи змінилася думка митрополита при кінці 30-х років стосовно централізації монастирів? Важко судити про це, оскільки майже не маємо архівних матеріалів у цій справі, проте однозначно можемо стверджувати, що митрополит шанував свободу і спільні рішення сестер і до останніх своїх днів він дбав про василіянок як духовно, так і матеріально. Свого роду «непослух» сестер не захитав батьківську любов і турботу митрополита.

2.2. Вплив митрополита на духовне життя сестер

Окрім праці над впорядкуванням канонічного устрою жіночих монастирів, митрополит упродовж свого 45-літнього єпископського і митрополичого служіння постійно чував над духовним життям сестер. І тут варто зазначити, що під духовною опікою владики перебували не лише спільноти загалом, але й багато поодиноких монахинь, які постійно листувалися з митрополитом, шукаючи його поради і підтримки.

Запровадження суспільно-освітньої діяльності у життя монастирів незабаром негативно позначилося на духовному житті монахинь. На думку дослідниці Сенік, ця зовнішня діяльність монастирів похитнула «цілість їхньої духовності» і стала для них найбільшою втратою³¹. Праця в школах, виховання дітей та молоді забирало багато часу і найчастіше цей час викроювався з молитовного правила, яке почало скорочуватися. У пропозиціях, які монахині писали на Загальну раду у 1923 р., читаємо, що сестри просять вияснити питання про «скорочений хор», який вже почали запроваджувати у деяких

---

³⁰ Хроніка дому сестер василіянок у Перемишлі, 1902-1938 рр. // АСВ у Львові, 1931 р.

³¹ Підручний П. Початки Василіанського чину і Берестейська унія // *Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви у XVII столітті: матеріали Четвертих "Берестейських читань"*, Львів, Луцьк, Київ, 2-6 жовтня 1995 р. / ред. Гудзяка Б. – Турій О. Львів 1997, 108-109.

монастирях³². Митрополит постійно заохочував і спонукував монахинь не скорочувати церковне правило³³: «Игуменямъ поручаемо, чтобы въ водправлюваню правила церковного не вводили жаднихъ змінъ, новостей або скорочень не одобреных церковною властію»³⁴. У листі-призначенні м. Моніки Полянської ігуменею монастиря у Підмихайлівцях митрополит знову наголосив: «не запроваджуйте жадних літургічних змін без одобрення М. Ординаріату»³⁵, крім того, будь-яке рішення повинно було прийматися після довгої і витривалої молитви³⁶. Варто зазначити, що не лише ігумені, але і монахині загалом, добре знали негативне наставлення митрополита до питання скорочення літургійної молитви. Про це свідчать їхні приватні листи, у яких вони іноді намагаються виправдати свою скорочену літургійну молитву, однак усвідомлюють, що «Їх Ексселенція не люблять і не похваляють скороченого хору»³⁷.

Тут варто згадати про те, що ще у 1897 р. з ініціативи митр. Андрея, який розпочав реформу монастирів, була потверджена практика поділу монахинь кожного монастиря на дві групи: т. зв. «хорові» і «домашні» сестри, в залежності від обов'язків. Хорові сестри, що були освіченими, займалися виховною та педагогічною діяльністю і молилися Церковне правило, а домашні сестри – малоосвічені – займалися господарською працею і молилися «щодня спільно молебень або акафість»³⁸. Своє рішення митрополит обґрунтовував так:

Практика въ монастыряхъ, котри мають повірени школы або виховавчи институты для дівчатъ выказала конечну потребу приниманя до монастыря и таки кандидатки, котри хотяй не суть способными до уділу въ праці виховавчой ані до правила церковного въ

³² ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2549, арк. 6.

³³ Практику скороченого Церковного правила запровадив Львівський Синод 1891 р., однак лише для єпархіальних священників, натомість наголошувалося, що у монастирях і надалі повинні молитися повне Церковне правило. Див. *Чинности и рѣшеня руского провинціального собора*, титул IV, гл. III, п. 3, 119. Однак, як знаємо, дуже швидко ця практика проникла і поза монастирські мури.

³⁴ Шептицький А. *Вступ до витягу з правил // Витягъ зъ правилъ св. отца нашего Василя Великого уложеный для инокинь Иосифом Велямином Рутским, Митрополитом всеи Руси. Конституції женських монастирів ЧСВВ Галицкои провинції*. Жовква 1909, 11.

³⁵ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2798, арк. 5.

³⁶ Там само.

³⁷ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 340, арк. 11 зв.

³⁸ *Витягъ зъ правилъ*, п. 96, 90. Детальніше про це див. Витвицька М. *Історично-правовий аспект реформування василіянських жіночих монастирів у Галицькій митрополії на межі XIX-XX століть // Acta studiosa: Богословський науковий збірник, ч. 9: Спеціальний випуск з церковної історії до 25-ліття Інституту історії Церкви*. Львів 2017, 18-19.

хорі, можуть однак монастиреви віддавати добри услуги домашніми ручними працями³⁹.

Назагал, рішення митрополита не було чимось абсолютно новим, це була поширена практика, коли «вже відь літь приймають ся до новиціату такъ звани домашни сестры»⁴⁰, а митрополит своїм рішенням лише потвердив уже існуючу дійсність. Однак в жодному разі не йшлося про вищі чи нижчі «касти» в монастирі. У повізитаційному листі від 1925 р. митр. Шептицький, звертаючись до монахинь Львівського монастиря св. Василя, писав, що «одинокую законною ріжницею поміж хористками а домашними сестрами є та, про яку говорить уступ 19-й конституцій, в якому признано право активного і пасивного вибору всім інокіням хоровим великого образа»⁴¹. Всі інші відмінності між сестрами, на думку митр. Андрея, є другорядними, оскільки про них немає згадки в конституціях і «дуже добре роблять ті монастирі, які поволи залишають ті ріжниці, про які не споминають конституції»⁴².

Тема молитви була чи не найважливішою темою усного і письмового спілкування митр. Андрея зі сестрами. Мати Віра Слободян у статті з нагоди 25-ліття митрополичої інтронізації згадує, що митрополит часто бував у монастирі сестер та заохочував їх до поступу у монашій досконалості, наголошуючи, що для її осягнення потрібно два чинники – смирення і молитва: «Часто приїздив Ювілят до монастиря та заохочував до поступу в монашій совершенстві рядом духовних конференцій, кладучи вагу на покору як основу святости та на молитву як найуспішнійший середник одержання всіх ласк. Часто чули ми: “монахиня повинна много і добре молитися”»⁴³. Митрополит добре розумів виклики, перед якими постане незабаром монашество, зокрема ті сестри, яким довелося виїхати на місії до інших країн. У своїх листах до монахинь, що виїхали до Америки, митр. Андрей з батьківським розумінням і опікою заохочує їх терпеливо переносити труднощі і, насамперед, дбати про

---

³⁹ Шептицький. *Вступ до витягу з правил*, 11-12.

⁴⁰ Там само, 12.

⁴¹ ЦДАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2553, арк. 3.

⁴² Там само, арк. 3 зв.

⁴³ Слободян В. *Кілька сторінок із хроніки монастиря св. Василянок // Богословія* 4 (1926), 240.

молитву, від якої «усе зависить – і поступ у святости, і щастє дочасне, і успіх в праці»⁴⁴. Він постійно наголошував, що які б не були обставини, молитва повинна завжди бути на першому місці, тому що «цілий лад у монастирі в тім, щоби кожда Сестра досить молилася і випрошувала собі потрібну поміч до сповнення інших монаших обов'язків»⁴⁵.

Митрополит заохочував сестер пізнавати і плекати власну ідентичність, читати твори св. Василія Великого, які він особисто перекладав для сестер, і не спішити занадто пристосовуватися до нових впливів, які часто могли бути чужими духові древнього монашества:

старайтеся пізнати і полюбити духа Нашого Великого Отця [святого Василія Великого] в передсвідченню, що не в іноваціях чужих нашому духові, але в заховуванні свято всего того, що передали Отці, будучність і ціла сила Вашого Чина. Успіх Ваших праць не буде полягати на тому, щоби відповідати чим раз то іншому духові наших часів, але в тому, щоби по можности жити цілком так само, як жили інокіні в четвертому віці по Христі⁴⁶.

Знаменним є те, що митр. Шептицький намагався прищепити і виховати у монахинь любов до традиції через дотримання монаших правил, які для багатьох поколінь древніх подвижників і подвижниць стали школою святості. Він настійно поручав ігуменям монастирів заохочувати сестер до заглиблення у монашу традицію і до вивчення правил, на яких «образували ся Святі нашого Чина, они були школою для цілого ряду всіхъ тыхъ, котрыхъ счислити не можна; водь святого Іоана Дамаскина, Максима, Теодора Студиты ажъ до святыхъ Антонія и Теодозія печерскихъ и святого Іосафата»⁴⁷. Важливо зазначити, що митрополит не лише заохочував сестер до вивчення правил, але і сам особисто, як згадує м. Віра Слободян, упродовж чотирьох років (1910-1914) пояснював їх сестрам, незважаючи на свої численні справи і обов'язки: «На просьби Сестер витолковував Митрополит кожде правило “Витягу”; пояснювання тривало чотири роки і скінчилось саме перед всесвітною

---

⁴⁴ Листи митр. Андрея Шептицького до сестер в Америці // АСВ у Факс Чейс (США), арк. 10.

⁴⁵ ЦДАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2553, арк. 2.

⁴⁶ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 8, арк. 3.

⁴⁷ Шептицький. *Вступ до витягу з правил*, 10.

війною»⁴⁸. Цей духовний батьківський провід митрополита, без сумніву, приніс плоди, готуючи сестер і до воєнного лихоліття, яке їм незабаром довелося пережити.

Багато часу митрополит присвячував і духовним наукам та реколекціям, які він регулярно проводив для василіянок. Вражаючим є не лише те, що Глава Церкви постійно знаходив час на духовні науки для сестер, але і його постійна готовість послужити монахиням своїм словом і заохотою: «часто давав реколекції, рік річно переводив канонічну візитацію монастиря; давав кандидаткам облечини, відбирав перші обіти і святу професію; сповідав і кожній сестрі охотно спішив з радістю і поміччю»⁴⁹. Крім того, митрополит вчив сестер церковного співу і обряду⁵⁰. Сестри високо цінили можливість слухати духовні науки митрополита і завжди з вдячністю молилися за нього: «Прошу ласкаво прийняти покійно найщирішу подяку за тільки труду посвятити в часі реколекцій. Прегарні науки Вашої Ексселенції певно віднесуть пожаданий вислід. Сестри кажуть, що набули багато знань з життя духовного. “Ніхто ще так до нас не говорив”, кажуть сестри»⁵¹.

Можна без перебільшення стверджувати, що однією з провідних ідей життя митр. Андрея Шептицького була справа єдності Церкви, яку він «виразно вважав і називав ціллю свого життя, за ту ідею він готовий був страждати і вмирати»⁵². Цій справі митрополит присвятив багато зусиль, молитов і часу. На думку о. Івана Музички, фундаментальним пунктом в екуменізмі митрополита була думка, що саме монашество повинно бути «в авангарді праці над з'єднанням», монашество, яке би було «вогнищем релігійного життя, центром плекання обряду, молитви, наукового життя»⁵³; яке, передусім, повинно було

---

⁴⁸ Слободян. *Кілька сторінок із хроніки*, 241.

⁴⁹ Там само.

⁵⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 188, арк. 173-174.

⁵¹ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 192, арк. 8.

⁵² Гриньох. *Слуга Божий Андрей*, 99.

⁵³ Музичка І. *Екуменічна діяльність Митрополита Андрея Шептицького в Росії // Богословія* 47 (1983) 27.

випрошувати «для цілого нашого народу: тут, у нас, і там, над Дніпром, і народів у Вел[икій] Росії»⁵⁴ благодать єдності.

Без сумніву, своїми бажаннями та ідеями про єдність Церкви митрополит ділився і зі сестрами василіянками, він часто заохочував їх до спільних і особистих молитов за справу єдності. У Яворівській хроніці за 1913 р. читаємо запис, який свідчить про те, що під впливом митрополита василіянки не тільки молитовно переживали за єдність, але й були неабияк обізнані з тогочасною церковно-політичною ситуацією:

Українці мріяли про злуку придніпрянської України, яка оставала під правлінням Росії з Галичиною, хочби навіть і під скиптром Габсбургів. У слід за політичними комбінаціями йшла справа приєднання наших православних братів до св. Католицької Церкви. В кругах українського духовенства, справа ся ставала чимраз більше актуальною, задалегідь приготовлялися до апостольської – місійної праці на Великій Україні. Піонером приготовань до майбутньої унії за Збручем був Ексц. Митрополит Андрей Граф Шептицький, який поводження сеї так важної справи, приписував в першій мірі щирій молитві⁵⁵.

Митрополит часто і настійливо закликав монахинь до молитви за єдність, оскільки саме їм «справа слави Божої і спасення людей більше на серцю лежати мають»⁵⁶. У листі до всіх ігумень василіянських жіночих монастирів митрополит поручає їм щоденно молитися за справу єдності, «щоби за спільною порадою монахинь додала ся мала дотична молитовка, або хоть долучене інтенції Соєдиненя до других інтенцій, котрі споминають ся; так отже, щоби Соєдиненє в молитвах монастиря хоть раз на день, хоть найкоротше споминало ся»⁵⁷.

Монахині щиро підтримували свого митрополита молитвами, а іноді і словами в особистих листах. Ігуменя Станіславівського монастиря м. Агнета Ценкнер у своєму листі запевняла владика Андрея у молитовній підтримці цілого монастиря:

О. Схрейверс много а много оповідали нам про труди та працю Вашої Ексцеленції для добра св. Церкви та розширення св. Унії на Сході. Ми рівнож будемо помагати Вашій Ексцеленції в апостольській праці своїми негідними молитвами та жертвами. Всі сестри

---

⁵⁴ Шептицький. *Пастирські послання 1939-1944 рр.*, 32.

⁵⁵ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1913 р.

⁵⁶ ЦДАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2792, арк. 55.

⁵⁷ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1913 р.

жертвували цілий червень в наміренню Вашої Ексцеленції, а деякі ще далі пішли. Ми гарячо молимо ся о добрий успіх важкої місії, якої Ваша Ексцеленція підняли ся⁵⁸.

Подібно й ігуменя Пряшівського монастиря, м. Магдалина Гуменюк, надсилаючи митрополитові у 1942 р. вітання з нагоди празника Христового Воскресіння вважала, що найкращим побажанням для митрополита буде сповнення його найсердечнішого прагнення:

Знаю, як Вашій Ексцеленції лежить на серці велике а тяжке діло зєдинення, за яке ціле життя молилися, трудилися і терпіли, тож і ми дрожачим серцем слідкуємо за цим ділом. Тож в у велике свято Воскресення Христового не вміємо кращого побажати Вашій Ексцеленції як того, щоби Ісус сповнив Ваші наміри та труди в тім ділі [...] та допоміг діло це перевести й зажити тої радости, що вся Україна пізнаєть Правду і воскресне духовним життям⁵⁹.

На завершення листа м. Магдалина запевняє митрополита, що сестри василіянки «готові посвятити всі свої сили а навіть і життя для великої ідеї “да вси будуть єдино”»⁶⁰.

Неодноразово зверталися монахині до митрополита і за порадою як правильно поступити і тій чи іншій ситуації з дітьми інших віровизнань, щоб не образити їхні релігійні почуття. Сестра Кекилія Капко згадує у своєму інтерв'ю про те, що перед Великоднем кілька православних дівчат з Волині, які навчалися у сестер василіянок і були стипендіатками митр. Шептицького, хотіли піти до сповіді до православної церкви. Сестра у сумнівах пішла до митрополита і одержала від нього глибоку і далекосяжну відповідь: «позволь їм, ладно їх зачеши, прибери, бо як в нашому столітті ми ту ненависть між православними а католиками зменшимо – ми велику місію зробили»⁶¹. Для с. Кекилії цей випадок став великим уроком, як і багато інших ситуацій, у яких монахині досвідчували батьківську турботу і мудрий духовний провід митр. Андрея.

---

⁵⁸ AGOSBM, ф. Митрополита А. Шептицького, спр. Листування митрополита А. Шептицького зі сестрами ЧСВВ, 1921–1923 рр.

⁵⁹ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 215, арк. 8.

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Капко с. К. Інтерв'ю від 2.08.1993 / інтерв'юер Смолюк С. // АПЦ, спр. П-1-1-164.

2.3. Фінансові справи монастирів

Зрозуміло, що крім духовної опіки, монахині часто потребували і матеріальної підтримки, тому, не менше, ніж про духовні потреби, дбав митр. Андрей і про матеріальні справи василіянок. Основним внеском митрополита у матеріальний розвиток жіночого василіянського монашества було його дбання про купівлю будинків для сестер або ремонт уже існуючих монастирських приміщень. Майже усі будівлі жіночих василіянських монастирів у Галицькій митрополії були куплені на кошти або при допомозі митр. Андрея Шептицького.

Насамперед, Глава Церкви дбав про те, щоб монахині мали відповідні приміщення для проживання і звершення молитовного служіння. Після реформи жіночих монастирів на новіціят почали вступати дівчата, монахині продовжували свою освітню діяльність і незабаром монастирські будівлі виявилися замалими. У статті о. Юліяна Дзеровича «Митрополит – Меценат» читаємо про те, що у 1914 р.⁶² митрополит, бачивши потребу сестер у Словіті добудував своїм коштом нове крило монастиря, пожертвувавши на це 6.000 доларів⁶³. Старша частина монастиря була збудована у 1842-1843 рр. на кошти митр. Левицького⁶⁴.

Вже було згадано про те, що василіянки зі словітського монастиря у 1881 р. на заклик митр. С. Сембратовича прийшли до Львова, щоб розпочати школу для дівчат. Монахині оселилися на вул. Зибликевича 24 у приміщенні, яке належало «Народному Домові»⁶⁵. Гімназія та інститут, якими провадили сестри, від 1906 р. розташовувалися у будівлі на вул. Длугоша 17, що спочатку була власністю митр. Сильвестра Сембратовича, а пізніше, завдяки митр. Шептицькому, стала власністю сестер⁶⁶. У 1911 р. почалися непорозуміння з «Народним Домом»⁶⁷ і сестри, будучи змушеними залишити приміщення на

---

⁶² Саломія Цьорох подає дату, про яку не згадує Дзерович. Див. Цьорох. *Погляд на історію*, 72.

⁶³ Дзерович. *Митрополит – Меценат*, 69.

⁶⁴ Цьорох. *Погляд на історію*, 72.

⁶⁵ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2585, арк. 1, 70.

⁶⁶ Цьорох. *Погляд на історію*, 138.

⁶⁷ Про історію перебування монахинь у Львові на вул. Зибликевича 24 та усі непорозуміння між ними і «Народним Домом» детально розповідає дослідниця м. Саломія Цьорох. Див: Цьорох. *Погляд на історію*, 137-139.

вул. Зибликевича, опинялися на вулиці, оскільки гімназія щороку розросталася і для монастиря там вже би не було місця. І тут прийшов на допомогу монахиням митр. Шептицький, при щедрій допомозі якого монастир купив два доми – на вул. Длугоша 21 і св. Марка 20 (нині О. Кобилянської), – де незабаром і замешкали монахині⁶⁸. Мати Віра Слободян, описуючи ті події, зазначає, що нові будівлі не відразу були пристосовані до потреб монастиря і тому митрополит знову заопікувався сестрами, поки готувалися приміщення:

митрополит помістив кільканайцять Сестер з новичками в капітульній домі і через кілька тижнів давав їм удержання. [...] Кожного дня мав науки до сестер; і так був наче магістром новіціату. Рівночасно оглядався за купном дому, в котрім можнаби примістити монастир з новіціятим, інститут і гімназію, що була саме тоді в розвою, бо кожного року прибувала висша кляса⁶⁹.

Незабаром митрополит таки знайшов відповідне приміщення, яким виявився новозбудований будинок для бурси Педагогічного товариства на вул. Потоцького 95 (нині Чупринки). Через фінансові труднощі Товариство змушене було продати будинок, а митр. Андрей у 1912 р. купив його для монахинь за 540 тис. корон⁷⁰ і ще й до того подарував велику ділянку⁷¹ біля будинку, яку він закупив за 4 тис. 800 доларів⁷². Незабаром сюди переселилися монахині разом зі своєю гімназією та інститутом, заснувавши монастир св. Макрини. З нагоди посвячення будинку митрополит подарував 5 тис. корон⁷³. Пізніше у цьому приміщенні діяла вчительська семінарія і притулок для сиріт.

Оскільки кількість учениць у гімназії монахинь постійно збільшувалася, у 20-х роках було вирішено збудувати відповідне приміщення на вул. Длугоша 17а, замість малого будинку. Для посвячення наріжного каменю 21 червня 1925 р. був, без сумніву, запрошений митрополит:

Ваша Ексцеленціє! Осмілюю ся просити щоби Ваша Ексцеленція були ласкаві посвятити нашу будову школи і заложити угольний камінь. З огляду що завтра з раня

---

⁶⁸ Там само, 139.

⁶⁹ Слободян. *Кілька сторінок із хроніки*, 241.

⁷⁰ Турків. *Діяльність сестер Чину Святого Василія Великого*, 129.

⁷¹ Важко точно визначити величину ділянки, оскільки м. Віра Слободян говорить про два морги поля (див. Слободян. *Кілька сторінок із хроніки*, 241), натомість м. Саломія Цьорох згадує про ділянку у сім моргів (див. Цьорох. *Погляд на історію*, 141). Ймовірно, що ділянка була, все-таки, у два морги, що дорівнює майже двом гектарам.

⁷² Дзерович. *Митрополит – Меценат*, 70.

⁷³ Лев. *Митрополит Андрей, опікун українського шкільництва*, 14.

будуть довші богослуження, уложилося посвятити на пополудне коло $\frac{1}{2}$ 5 год. Єслиби Вашій Ексцеленції той час був недогідний то змінімо⁷⁴.

Хоч сестри і намагалися збирати кошти, однак Саломія Цьорох наголошує, що дім було вибудовано «тільки завдяки великій щедрості й жертвенности Ексцеленції митрополита Кир Андрія, що жертвував на це довжний скрипт акц. Спілки “Полотно” на 3.150 ам. дол та грішми 2.409 ам. дол. і 8.000 шв. франків»⁷⁵. Таким чином, у 1927 р. було закінчено будинок для гімназії, «вивінувано в модерні шкільні устаткування і кабінети, крім того для сестер учительок збудовано келійні мешкання на третьому поверсі»⁷⁶.

Однак на цьому будівництво на Длугоша не закінчилося, як рівно ж і допомога від митрополита. Монахині, потребуючи більше місця, вирішили у 1928 р. добудувати другий поверх до одноповерхового будинку під № 17⁷⁷, який вони отримали у власність в 1906 р. Хоч будову сестри закінчили, однак борги сплатити не мали можливості і тому у скруті знову звертаються до свого «Доброго Батька»:

Перепрошую Їх Ексцеленцію за смілість, але потреба і довіря змушує нас до сего. Їх Ексцеленція вже знають, що позички які ми позатягали не вистарчили нам на викінчення II поверху. Викінчати мусілисьмо, бо інакше треба би було відмовити дітям помешканя і позички не було би чим сплачувати. Крім позичок в банках маємо еще у деяких майстрів і за матеріал до 25000 зл. довгу. [...] Маємо еще одну надію, що Їх Ексцеленція нам прийдуть з помочою і дадуть нам сю квоту⁷⁸.

І цього разу митрополит допоміг монахиням – сплатив борги і допоміг завершити будову.

Однак, варто зазначити, що митрополит часто заохочував сестер до ощадності, з огляду на скрутну фінансову ситуацію монастирів: «Усі Ваші монастирі не мають достаточної дотації, з чого виходить потреба правдивої ощадности в усіх видатках і оминання абсолютно кожного неконечного

---

⁷⁴ Лист Володимири Філевич до митр. Шептицького // ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 188, арк. 165. Цікаво зауважити, що ігумена м. Володимира сміливо запрошує митрополита на посвячення вже на наступний день, зазначаючи, що час можна, при потребі, змінити. Це не одинокий випадок, коли монахині відважувалися майже ставити митрополита перед фактом.

⁷⁵ Цьорох. *Погляд на історію*, 141-142.

⁷⁶ Лев. *Митрополит Андрей, опікун українського шкільництва*, 13.

⁷⁷ Одноповерховий – у сучасному розумінні це був двоповерховий будинок, до якого сестри добудовували третій поверх.

⁷⁸ ЦДІАЛ, ф. 408, оп.1, спр. 189, арк. 11-12.

видатку»⁷⁹. Не схвалював митрополит і позики монахинь, він радше заохочував їх заздалегідь детально обміркувати свої можливості. Так було і зі справою побудови монастиря у Зарваниці в 1937 р. Сестри намагалися випросити у митрополита благословення на будову, однак він спочатку хотів отримати від них інформацію про стартовий капітал, який застереже їх від боргів: «мусите зложити потрібні гроші на будову, бо інакше наразитеся на кривдження робітників зглядом будівничого, наколи не будете мати грошей на покриття видатків. Мусите внести подання о дозвіл продати землю, означуючи, які то суть парцелі, від кого і від коли ви їх дістали»⁸⁰.

Допоміг митрополит сестрам і з купівлею монастиря у Підмихайлівцях в 1930 р. Мати Моніка Полянська намагалася сама збирати кошти на побудову монастиря і навіть їздила у цій справі до США на збірку, однак без рятівної руки митрополита не обійшлося – він заплатив сестрам перший внесок:

ми так довго нічого сенько не знали про то купно Потока⁸¹, но аж днесь отець розповів нам про всі подробиці. Між іншим, довідалися ми, що Їх Ексцеленція дали на заплачення першої рати 2000 К [...] Коби Їх Ексцеленція бачили нинішну радість сестер, коли довідалися що купно вже є доконане і що з початком мая перенесуть ся до Потока, щоб там розпочати нову працю⁸².

Незабаром сестри і справді розпочали свою апостольську працю у Підмихайлівцях (див. *Додаток 5*).

Варто згадати тут одну незвичну фінансову операцію монахинь василіянок, довершену завдяки невідмовній допомозі їхнього невтомного опікуна. 19 серпня 1936 р. сестра Марта Лесняк, ігуменя монастиря св. Василя Великого на Другоша 17, звернулася до митрополита з проханням допомогти купити земельну ділянку у Черче, де би сестри могли мати будиночок для лікування і відпочинку: «в імени всіх сестер покірно прошу Вашу Ексцеленцію ласкаво помогти нам купити парцелю в Черчі [...] благаю о це для моїх хорих

---

⁷⁹ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2553, арк. 1 зв.

⁸⁰ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2792, арк. 83.

⁸¹ Село Потік розташоване в 25 км від Підмихайлівців. Ймовірно, що так сестри спочатку називали нове місце свого монастиря.

⁸² ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 301, арк. 54-55.

сестер, яких вже тепер багато, а певно з кожним роком буде більше»⁸³. Тобто, сестра просить митрополита просто купити для них ділянку і зробити це потрібно було швидко, бо покупців було багато. Як не дивно, вже через сім днів, 26 серпня, с. Марта пише до митрополита подячного листа за отримані кошти на ділянку: «сьогодні ми одержали 1000 зл. на закуп парцелі в Черчі. Спішу в імени всіх сестер Вашій Ексцеленції зложити покійно нашу найщирійшу подяку за цей великий дар. Завтра їду до Черче, щоб полагодити справи»⁸⁴. Мабуть, це є свідченням того, як сильно митрополит дбав про здоров'я сестер і розумів, що після виснажливої праці їм потрібно мати місце десь на природі, де би вони могли відпочити і відновити сили.

Потрібно сказати, що до митрополита зверталися по допомогу не тільки монахині львівських монастирів, але і станіславівського. Владика сам заохочував сестер звертатися до нього, про це свідчить лист м. Агнети Ценкнер від 27 вересня 1920 р., у якому вона пише: «прошу мені простити, що ще так докучаю, але Ваша Ексцеленція не візьмуть мені за зле, що як перед Батьком виражу свій біль і потребу. Осміляє мене немов ласкаве запрошене до сего, слова Вашої Ексцеленції “пишіть до мене, як будете в потребі, а я вам поможу”»⁸⁵. Потреба сестер була і справді велика – ішла зима, а вони не мали за що купити харчів і вугілля для монастиря і сиротинця. Мати Агнета зверталася до митрополита з безсумнівним довір'ям, що одержить допомогу:

тішуся, що нам Бог дає так страшно убожества досвідчити, лише хочу хліба, бульби, та троха опалу на зиму, а решта як Бог дасть. Прошу не гнівати ся на мене, що так горячо прошу о поміч, але ж у Вашої Ексцеленції всі бідні і потребуючі знаходять поміч і розраду, тож і нам Ваша Ексцеленція не дадуть згинуті⁸⁶.

Митрополит, як завжди, допоміг сестрам, про що свідчить подячний лист м. Агнети: «вже купилам за гроші від Їх Ексцеленції один вагон вугля за 43.000 лір, два замовилам, то може вже троха буде. Ще треба буде дров купити»⁸⁷.

---

⁸³ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 189, арк. 71.

⁸⁴ Там само, арк. 76.

⁸⁵ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 222, арк. 12-13.

⁸⁶ Там само.

⁸⁷ AGOSBM, ф. Митрополита А. Шептицького, спр. Листування митрополита А. Шептицького зі сестрами ЧСВВ, 1921–1923 рр.

Цікаво згадати і про те, що митр. Андрей турбувався також про санітарно-гігієнічний стан монастирів. У липні 1927 р. митрополит написав до сестер словітського монастиря повідомлення про те, що до них приїде особа, яка проведе санітарно-епідеміологічний контроль:

Дня 19 липня с.р. раннім поїздом на Куровичі приїде до Словіти Пані др. Лежогубська, яка має від Ординарјату поручення перевести якнайдокладнішу візиту гігієнічного стану монастиря, щоби на підставі фахового знання чи Преподобна Мати Ігуменя чи Ординарјат міг зарядити чого потреба для забезпечення по можности здоровля усіх Сестер і дітей⁸⁸

Митрополит доручав ігумені прийняти пані-доктор ввічливо і гостинно та посприяти виконанню її завдання. Важко сказати, чи монахині були надто захоплені таким візитом, однак слухняно виконали доручення митрополита.

Влучно висловився колись православний архієпископ Олексій Дородніцин про митр. Шептицького: «Мені дивно! Звідки у нього взялося стільки гроша зробити такі діла?! Куди тільки повернешся, все тобі хтось скаже, що се діло митрополита. Сам музей є величезним ділом й, здається, над сили одного чоловіка, а тут ще поза тим сестри-василіянки, [сирітський] захист, Студіон і много иншого»⁸⁹. Зрозуміло, що про матеріальну допомогу митр. Андрея і його опіку сестрами василіянками можна написати ще не один десяток сторінок, однак навіть цей короткий огляд показує, наскільки великою була допомога митрополита василіянкам і наскільки щирим було їхнє довір'я до нього.

2.4. Нові виклики служіння і відповіді на них

Перша половина ХХ ст. була для сестер василіянок як періодом розквіту їхнього монашого життя, так і періодом активного розвитку їхнього соціального служіння. Роль митр. Андрея і тут була незаперечною, адже саме завдяки йому василіянки зуміли належно прийняти нові виклики і правильно на них відповісти. А цих викликів на початку минулого століття і справді було чимало: еміграції українців в інші держави, війна і повоєнне лихоліття зі

---

⁸⁸ ЦДАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2792, арк.64.

⁸⁹ Скакун. *Життя в тіні великого Митрополита*, 184.

сотнями сиріт, кількаразова зміна уряду і, остаточно, радянський режим з його репресіями, які стали для монашества життєвим випробуванням його автентичності.

Вже було згадано про те, що на момент початку реформи василіянського монашества у 1897 р. існувало три лише монастирі: Словітський, Яворівський і Львівський. Хоч монахині цих монастирів вже починали займатися освітньо-виховною і соціальною діяльністю, однак робили вони це ще досить невпевнено. Варто зазначити, що Львівський монастир св. Василя Великого, заснований у 1881 р. був першою відповіддю на нові виклики часу, адже це був заклик митр. С. Сембратовича заснувати інститут для освіти і виховання руських дівчат. Хоч спочатку управу над закладом здійснювала спеціальна кураторія, однак митрополит в «Основательній Грамоті» чітко зазначив: «Желаніємъ моимъ есть, чтобы учительками для института назначались не только світські женщины но особенно способни до того инокині Чина св. Василя В. Инокині учительки, мають въ згаданомъ институті мешкати, удержоватись и надъ дівчатами, ихъ поведенемъ и поступі въ наукахъ наглядати»⁹⁰.

Наступним відважним кроком монахинь було заснування монастиря та інтернату для дівчат у Перемишлі, про що було вирішено на першій Загальній раді монахинь у 1902 р. під головуванням митр. Андрея⁹¹. Поборюючи труднощі та непевність сестрам таки вдалося осісти у Перемишлі і розпочати там свою діяльність. На цій же першій Загальній раді було обрано ігумену і для Станіславівської обителі, на відновлення⁹² якої вже безпосередньо вплинув тоді ще станіславівський єпископ Андрей Шептицький. Ще у жовтні 1899 р. владику Андрей писав до о. Володимира Козьоровського, каноніка і пароха Городниці:

Понеже уважаемъ за одень з важныхъ своихъ обовязковъ печальность о розвой стану иноческаго, и зъ болемъ сердца видимъ, що въ Епархіи Богомъ намъ повіреной нема ані

---

⁹⁰ Основательна Грамота Руского дівочого інститута во Львові // ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2585, арк. 45-60.

⁹¹ Цьорох. *Погляд на історію*, 50; Хроніка дому сестер василіянок у Перемишлі, 1902-1938 рр. // АСВ у Львові, 1902 р.

⁹² До 1782 р. в Станіславові існував жіночий василіянський монастир, який був ліквідований внаслідок Йосифінської реформи. Див: Chotkowski. *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich*, 136.

одного жіночого монастиря, постановляємо предь Богомъ все зробити, що буде въ нашихъ силахъ, щоби основати хочъ одень монастирь, въ котромъ бы инокині, виховані въ монастирі Словіцкомъ могли жертвувати свой трудъ для вихованя руского жіноцтва⁹³.

Саме завдяки старанням Шептицького василіянки незабаром повернулися на станіславівські терени і розпочали працю над вихованням української молоді. Вже у 1902 р. сестри, вітаючи митрополита з іменинами, писали: «Ми станіславівські сестри завдячуем ще більше за початок і підвалини дому нашого»⁹⁴.

Згодом чотири монастирі, що існували в Галичині на поч. ХХ ст. дали початок іншим монашим спільнотам⁹⁵:

- Словітський Хрестовоздвиженський монастир заснував дочірні дома у Крижевцях (1917 р.) і Шіді (1920 р.) (тодішня Югославія), Журавно (1920 р.) (пізніше у 1929 р. перенесений у Підмихайлівці), Вишнівчику (1923 р.), Корчині 1927 р.);
- Яворівський Святопокровський монастир відкрив дома у Перемишлі (1902 р.), Філадельфії (1911 р.), Юніонтавні (1921 р.), Дрогобичі (1921 р.), Нижньому Висоцькому;
- Львівський монастир св. Василя Великого у 1912 р. дав початок Львівському монастиреві св. Макрини на вул. Потоцького 95, а також дочірнім домам у Жиравці (1922 р.) (пізніше у 1937 р. приєднаний до Милошович) та Милошовичах (1928 р.);
- Станіславівський монастир св. Йосифа Обручника мав свій дочірній дім у Кудринцях (1914 р.), пізніше було засновано монастирі в Ужгороді (1921 р.) і в Пряшеві (1922 р.).

Таким чином, станом на 1934 р. в Галичині існувало вже 6 монастирів зі своїми дочірніми домами, ще по одному в Ужгороді і Пряшеві, два в Югославії і два монастирі зі своїми місійними домами у Сполучених Штатах Америки.

---

⁹³ Сало. *Провінція Пресвятої Тройці*, 176.

⁹⁴ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 342, арк. 3.

⁹⁵ Інформація зібрана з монографії Саломії Цьорох.

Загалом в усіх цих монастирях на той час було близько 515 монахинь василіянок⁹⁶. Без перебільшення можна сказати, що найбільша заслуга такого надзвичайного розвитку жіночого василіянського монашества належить митр. Андрею, який невтомно чував над життям і діяльністю монахинь. Яскравим прикладом цього може служити подія 1911 р., коли василіянки були покликані вперше перетнути океан для служіння своєму народові на чужині.

Василіянин Сотер Ортинський, ставши у 1907 р. першим греко-католицьким єпископом для вірних у США, незабаром запросив василіянок для праці на американських теренах. Від початку над цією непростою справою чував митр. Андрей. Сестра Єлена Лянгевич, призначена настоятелькою нової місії, неодноразово зверталася до митрополита з різними питаннями стосовно виїзду сестер, зокрема щодо коштів на дорогу та на придбання необхідних речей: «Ваша Ексцеленція, гроші на подорож ще час присилати, бо скорше не будемо могли виїхати, як в серпню. Тільки на разі доконче потрібую до 500 К на річи і книги церковні, котрих там не дістану, а для новицятку потрібні»⁹⁷. 13 листопада 1911 р. яворівські сестри: Єлена Лянгевич, Пафнутія Тимочко і Євтимія Курилас виїхали на нове служіння:

Сестер добре заосмотрено на дорогу, кожда дістала повну виправу білля і одежі і обуви, а кромі сего дано много річей для майбутнього монастиря св. Василя В. на землі Вашингтона, як комплет богослужебних книг (12 міней, октоих, тріудь постна і квітна, псалтир), великий образ Найсолодшого Христового Серця, церковні прибори, дивани, обруси⁹⁸.

Перебуваючи в Північній Америці, сестри не переставали писати до митрополита і повідомляти його про успіхи та невдачі, а митрополит, у свою чергу, намагався всіляко їх підтримувати. Приїзд митр. Андрея до Америки після несподіваної смерті владики Сотера Ортинського у 1916 р. був надзвичайно великою підтримкою для сестер:

Всі оплакували покійного Сотера, а вже найбільше Філядельфія. Якнайбільший вираз осиротілості представляли сестри-василіянки разом зі своїм сиротинцем. Їх законне життя можна назвати тільки животінням. [...] Ніхто ними не журиться, як їм сповнити

---

⁹⁶ Див. Сало. *Провінція Пресвятої Тройці*, 21-24; Цьорох. *Погляд на історію*, 68-76.

⁹⁷ ЦДАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 227, арк. 11.

⁹⁸ Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові, 1911 р.

своє завдання. Тому, коли появився митрополит, усі ті осиротілі почули, що мають Батька між собою. [...] Всі вони плакали з утіхи й тулилися коло свого Батька⁹⁹.

У той час сестри вже починали думати про те, щоб залишити місію і повернутися в Галичину, однак батьківська розрада і заохота митрополита допомогли їм вистояти і мужньо продовжувати своє служіння. У листі Шептицького до василіянок у Філадельфії читаємо: «Заохочую Вас до витреванню в Філ. дальше – можете безумовно много там добра зробити, а зрештою не годиться уступати тепер, коли то о короткому часі прибуде новий єпископ»¹⁰⁰ (див. *Додаток 6*).

Навіть пізніше, коли сестри вже впевнено стали на ноги в Америці, митрополит не переставав цікавитися їхнім життям і заохочував детально розповідати йому про всі справи:

Я був би дуже вдячний Преп. Матері Ігумені, якщоби Ви ще колись обширніше написали про Ваше життя й працю. Знаю, що маєте великий монастир, оден і другий поза Філядельфією, маєте учительки і школи, сиротинець гарно розвивається, але про все те знаю лиш загально й дуже тішивбися, якщоб це все почув подробицями¹⁰¹.

Без сумніву, саме завдяки митр. Андрею, василіянки втрималися в Північній Америці і розвинули там надзвичайно плідну діяльність (див. *Додаток 7*).

Незабаром з'явилися василіянки і в Південній Америці. І сталося це, знову ж таки, завдяки митрополиту. У 1937 р. до нього звернувся о. Мартирій, ЧСВВ, який вже працював в Аргентині для українських емігрантів. Отець просив вислати до Аргентини сестер василіянок, які «малиби школи, приготовляли би дітей до І-ої Сповіді і до Св. Причастя. Яка поміч велика була би для нас священиків!»¹⁰² На завершення свого листа о. Мартирій висловив справді пророчі слова: «Божа слава тут буде процвітати, а наш нарід буде ввіки згадувати Вашу Ексцеленцію, що перші причинилися тут до поратовання нас вигнанців у чужій землі»¹⁰³. Митрополит дав благословення на цю справу, кажучи: «Хай вони їдуть в ім'я Боже. Виїжджайте в сей час без вагання, бо

---

⁹⁹ Скаун. *Життя в тіні великого Митрополита*, 196.

¹⁰⁰ Листування з митр. Андреем Шептицьким за 1923 р. // АСВ у Факс Чейс (США).

¹⁰¹ Листування з митр. Андреем Шептицьким за 1936 р. // АСВ у Факс Чейс (США).

¹⁰² ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 196, арк. 83-84.

¹⁰³ Там само, арк. 85.

зближаються страшні дні»¹⁰⁴. В червні 1939 р. дві сестри поїхали до Аргентини: Софронія Ерделі і Маргарета Фендьо. Вони розвинули там успішне служіння, допомагаючи священникам і всіляко дбаючи про українських емігрантів¹⁰⁵.

У 1937 р. сестри зі Словітського монастиря, заохочені митрополитом і його унійними ідеями, подали прохання до Митрополичого Ординаріату про заснування на Віленщині обителі монахинь василіянок та відкриття захоронки. У листі від 2 березня 1937 р. митр. Андрей радо вітає ініціативу сестер та побатьківськи радить їм, що «треба ще для успішності праці Сестер серед місцевого населення, щоб Сестри до тої праці приготувалися передусім вивчення мови білоруської та російської»¹⁰⁶. Не маємо відомостей, як далі просувалася ця справа, проте припускаємо, що прихід радянських військ до Галичини і початок Другої світової війни перешкодили сестрам сповнити таку велику місію.

Одним із викликів можемо вважати і сиротинці при монастирях. Опіка над сиротами ніколи не була першочерговим завданням монастирів, однак суспільно-політичні обставини, до певної міри, змусили монахинь взятися за це нелегке служіння, яке, окрім доброї волі сестер, вимагало і чималих коштів. Митрополит Андрей добре розумів знаки часу і потреби свого народу, тому заохочував сестер відкривати сиротинці. Для матеріальної підтримки цього служіння він у 1918 р. заснував «Захист ім. Митрополита Шептицького для сиріт у Львові»¹⁰⁷, для діяльності якого у тому ж році було закуплено лісову маєтність «Посіч»¹⁰⁸. У листах сестер часто знаходимо згадки про те, що саме завдяки доходам з Посіча було можливе утримання сиріт, зокрема м. Віра Слободян часто отримувала звітти допомогу: «Прошу покійно о підмогу з Посіча на діти на місяць червень а если можливо і за вакації. Завтра сьвято –

---

¹⁰⁴ Гайова О. – Перун М. *На скелі віри*, 217.

¹⁰⁵ Див. *Vessels of Election 379 to 1979: History of Basilian Sisters* / ed. Sister M. Olha. Philadelphia 1979, 94.

¹⁰⁶ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2792, арк. 80.

¹⁰⁷ Гентош. *Митрополит Шептицький 1923-1939*, 246.

¹⁰⁸ Войнаровський Т. *Спогади з мого життя // Історичні постаті Галичини XIX-XX ст.* Нью Йорк – Париж – Сідней – Торонто 1961, 64.

треба днесь і воду заплатити і зробити потрібні закупи»¹⁰⁹. Однак траплялося, що навіть цих засобів не вистачало, тоді митрополит допомагав особисто: «Тому, що доходи з лісів Посіча і ручні роботи сестер не вистарчали на удержання і утворення чимраз численнішого сиротинця, додав Ювелят [митр. Андрей – прим. авторки] від себе минулого року 2.664 дол., а в серпні (1925) 3.000 франків швейцарських до удержання і через се можна було поліпшити харч»¹¹⁰. Митрополит заохочував сестер не забувати і про духовну опіку над сиротами: «Не потреба Вам певно пригадувати, як безмірно важною справою є: много молитися за діти, Вам повірені; та молитва певно більше може зробити від усяких людських висилків»¹¹¹. І ця духовна опіка повинна була бути на першому місці в обов'язках сестер.

Не лише у листах, але й на ділі василіянки готові були до жертвенного служіння своїй Церкві, однак не завжди починання сестер були успішними. Прикладом цього може служити справа сиротинця у Києві, яким сестри Словітського монастиря заопікувалися влітку 1918 р. Митр. Андрей всіляко намагався підтримати греко-католицьку громаду у Києві, якою опікувався о. Микола Щепанюк¹¹², не маючи, однак, змоги особисто потрапити до Києва, він вислав туди монахинь, яким доручено було відчинити сиротинець. Виконуючи розпорядження митрополита, с. Йосафата Теодорович разом зі с. Миколасю Олексюк та іншими двома сестрами приїхала до Києва і заопікувалася воєнними сиротами. Брат Йосиф Гродський зазначає, що отаман Петлюра для початку цього служіння відступив сестрам свої військові бараки¹¹³. Незабаром сиротинець, у якому було 40 дітей, був перенесений до Михайлівського монастиря.

Сестри постійно інформували митрополита про стан справ, зокрема сестра Йосафата писала про фінансову скруту і великі труднощі, з якими сестри не

¹⁰⁹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 95.

¹¹⁰ Слободян. *Кілька сторінок із хроніки*, 245.

¹¹¹ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2553, арк. 4.

¹¹² Соколовський О. *Церква Христова 1920-1940. Переслідування християн в СРСР*. Київ 1999, 237-238.

¹¹³ Скаун. *Життя в тіні великого Митрополита*, 172.

могли впоратися: «если ми тут серед таких противностей утримаємося, то буде ласка зіслана з самого неба»¹¹⁴. Митрополит усіма силами намагався підтримувати сестер, однак в Києві їм таки не вдалося організувати монастир. Через три роки вони змушені були повернутися в Галичину. Причиною цього були як несприятливі політичні обставини, так і хвороба сестер та дітей. Пізніше, у 1925, перебуваючи в Ужгороді, с. Миколая писала митрополитові: «Приходять хвилі що дуже жалую що опустилам Київ, але маю в Бозі надію що еще колись там буду, як буде воля Божа»¹¹⁵.

Не зважаючи на постійні заклики дотримуватися правил і монашої дисципліни, митр. Андрей добре розумів і нові виклики, які поставали перед монахинями та з причини яких їм доводилося іти на певні компроміси у своєму щоденному розпорядку. Одним із таких викликів було питання дотримання строгої монастирської клявзури, за правилами якої сестрам заборонено було виходити за межі монастиря. Ще у 1918 р. м. Віра Слободян писала митрополитові:

Ріжнородні потреби монастиря і захисту сиріт, ведене більшої господарки, апровізоване домів, квеста, закупна по склепах, ходжене до урядів (податкового) пльомбоване і рване зубів у дітій і сестер, відводжене дітій хорих до шпиталю і т. и. потягає за собою часте і численне диспензоване з обовязків клявзури, вироджуючи гадку, що наша клявзура не на часі¹¹⁶.

Завдяки мудрому прововоді духовного батька сестрам вдалося вирішити цю трудність без особливих втрат, а можливо навіть і з користю для їхнього служіння. У розпорядженні Митрополичого Ординаріату від 15 червня 1926 р. було зазначено про те, що сестри отримують дозвіл виходити поза клявзуру і не лише для участі у богослуженнях в монастирській церкві, але й для апостольської праці чи з причин здоров'я¹¹⁷. Цим дозволом митр. Шептицький заохотив сестер відкритися до нового служіння людям, а не замикатися у собі. Це допомогло сестрам поступово розширювати горизонти своєї діяльності і не лише виходити поза клявзуру, а навіть їздити до Кракова та Варшави для

---

¹¹⁴ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 191, арк. 228.

¹¹⁵ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 193, арк. 231 зв.

¹¹⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 42.

¹¹⁷ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2792, арк. 60.

вдосконалення своїх педагогічних навиків, про що у 1927 р. пише до митрополита ігуменя Володимира Філевич: «Після розпорядку міністерства, невільно буде в році 1928 учити в гімназії тим, які не мають професорського іспиту. Наші сестри Софронія і Северина можуть здати потрібні іспити, если Ваша Ексцеленція немалиби нічого проти сего, просилабим ласкаво дозволити їм поїхати до Кракова чи Варшави»¹¹⁸.

Суспільно-освітня діяльність і справді вимагала від сестер щоразу нових компромісів із їхнім внутрішнім монастирським життям. Одним із таких компромісів була необхідність водити учениць у театр. У 1936 р. ігуменя Марта Лесняк зверталася до митрополита з проханням про благословення для сестер на відвідини театру:

Щоб Сестри учительки не мали до мене жалю, що я їм не дозволяю ходити з ученицями до театру, або щоб не стрінулись з закидом шкільних властей, що вони не стосуються до шк. Розпорядків і не беруть участі в новочасному вихованні молоді, прошу, оскільки це не противиться нашим правилам, ласкаво дати дозвіл на ходження з ученицями до театру для моїх Сестер учительок¹¹⁹.

Не маємо, на жаль, відповіді митрополита на прохання матері ігумені, однак, знаючи про любов митрополита до культури і мистецтва, можемо бути певними, що сестри цей дозвіл таки отримали.

Відомо, що митр. Андрей був прогресивною людиною, відкритою до різних винаходів і технологічного прогресу. Цю відкритість він прищеплював і сестрам василіянкам, які намагалися «іти в ногу з часом», не втрачаючи, однак, того, що було суттю і метою їхнього життя. Одним із таких винаходів, який людство щойно почало освоювати, був телефонний зв'язок, що був винайдений у 1876 р. Цікаво, що вже у 1918 р. ігуменя монастиря св. Макрини у Львові у листі до митрополита пише про телефон, як про річ необхідну і корисну, яка може зекономити час і сили: «Що до ходження до монастиря при ул. Зибликевича, булоби великим улешенєм, наколиби тамті сестри постарались о

---

¹¹⁸ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 188, арк. 214.

¹¹⁹ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 189, арк. 73.

телефон»¹²⁰. Тобто, зрозуміло, що сестри на вул. Потоцького вже мали телефон. Слова ігумені були немов би закликом до митрополита, посприяти цій справі.

До особливо важких викликів, перед якими українське монашество постало в середині ХХ ст., митрополит готував сестер заздалегідь у своїх проповідях та Пастирських посланнях. Сестра Кекилія розповідає про те, як у липні 1939 р. в Підлютому сестри мали реколекції і пішли до митрополита, який хотів сказати їм науку (див. *Додаток 8*). Владика говорив про те, що незабаром прийдуть тяжкі часи: «Нас всіх порозганяють і всюди буде біда. Так, як Господь сказав, що зерно одне впаде на родючу землю, одне зерно впаде в тернину – так буде й з вами. То приготуйтеся, будьте вірні Христові, не дайтеся нікому»¹²¹. Для с. Кекилії ці слова звучали тоді як пророцтво, яке дуже скоро сповнилося: через два місяці радянські війська вступили до Львова. І від того часу упродовж довгих десятиліть у душах багатьох монахів і монахинь звучала батьківська настанова митрополита: «Не монаша одежа робить людину монахом, а дух покори, молитви, жертвенної любові ближнього і праці для нього. Ради св. Євангелія, пресвяті ради Ісуса Христа можна сповняти в потребах життя, в яких ми й не найшлися б»¹²². З висоти часу може сміливо стверджувати, що і цей іспит життя, завдяки проповіді митр. Андрея, василіянки здали досконало.

Панорамний огляд життя і діяльності монахинь василіянок упродовж першої половини ХХ ст. чітко вказує на те, що саме опіка, турбота і провід митр. Андрея були тими факторами, які відродили жіночі монастирі і влили в них нове життя. Митрополит справді дбав «про живу бібліотеку», як жартома писав у своїх листах о. Ігнатій Тисовський¹²³, магістр новіціату у Словіті. Присутність митрополита була відчутною в усіх сферах життя монахинь. Насамперед, він став духовним провідником як монастирів загалом, так і

---

¹²⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 43.

¹²¹ Капко с. К. Інтерв'ю від 2.08.1993.

¹²² Шептицький. *Пастирські послання 1939-1944 рр.*, 12-13.

¹²³ «Прошу дуже о уділення заповомги – милостині для живої своєї біблїотеки в Словіті. Я думаю, що кожда монахиня є живою книжкою, котру варта оправити добре, хочби і в пергамін». Див. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 340, арк. 15.

багатьох монахинь зокрема. Сестри постійно зверталися до владики за порадою і під впливом його авторитету зростали духовно і культурно. Другою важливою сферою життя монастирів, був організаційно-правовий момент, в якому роль і хист митрополита та його матеріальна підтримка були незаперечними. І, нарешті, завдяки митрополитові, зміцнившись духовно, організаційно і матеріально, сестри змогли відважно відповісти на нові виклики та відкритися на нові служіння.

РОЗДІЛ 3

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ

У ЛИСТУВАННІ ТА ІНТЕРВ'Ю МОНАХИНЬ ВАСИЛІЯНОК

Про вплив митр. Андрея на жіноче василіянське монашество свідчить не тільки його активна діяльність, але також і листи сестер до нього, в яких вони діляться радощами і труднощами, клопотами і досягненнями, а також дуже часто просять про пораду у найрізноманітніших життєвих ситуаціях. Відразу потрібно зазначити, що писали до Глави Церкви не лише ігумені чи визначні сестри-учительки, але й звичайні прості сестри, які розповідали прості, навіть часто банальні речі. Знаменним є те, що в усіх листах відчувається надзвичайне довір'я до митрополита, пошана до авторитету, але без боязні і незручності. На жаль, маємо дуже мало відповідей митр. Андрея, однак з листів сестер зрозуміло, що вони їх отримували. Подивугідним є те, як митрополит, поруч зі своїми важливими обов'язками і справами, знаходив час відповідати сестрам, супроводжувати їх порадами, сумувати і радіти разом з ними. З огляду на обмеження цієї праці, зможемо тут проаналізувати лише деякі аспекти численних листів монахинь.

3.1. Листи ігумень монастирів

Найчастіше писали до митр. Андрея ігумені монастирів, звертаючись до нього як з різними монастирськими справами, так, часто, і з особистими питаннями. Одним із найтриваліших є листування ігумені Львівського монастиря св. Макрини (на вул. Потоцького) м. Віри Слободян. У 1915 р. м. Віра була управителькою вселюдної школи при монастирі на вул. Потоцького, а від 1918 р. стала ігуменею цього монастиря¹. Патріарх Йосиф Сліпий на заупокійній Літургії за м. Віру у 1963 р. сказав: «Оцінюючи працю Мати Віри

---

¹ Сало. *Провінція Пресвятої Тройці*, 329.

як ігумені, покійний Митрополит Андрей поблагословив її як одну ігуменю на ціле життя і вручив їй ігуменський посох привезений з Єрусалиму»².

Мати Віра писала до митр. Андрея приблизно від 1910 р. до його відходу до вічності. Незмінним її звертанням було «Ваша Ексцеленціє», однак від 30-х років м. Віра почала звертатися до нього «Всемилоствий наш Архіпастирю, Добродію і Батьку». Листи м. Віри, зазвичай, були довгими і сердечними, вона щиро довіряла митрополиту і його мудрому прововоді. В одному зі своїх перших листів у 1911 р. м. Віра писала, що спочатку вона помилково вважала митрополита «Настоятелем, котрому належить від нас в повні почесть, устроїти концерт, розказати що приємного, найвисше відслонити погоду душі, а не займатися потребами, клопотами і журбами, хіба би в конечній потребі»³. Однак незабаром вона зрозуміла, що митрополит є справді Батьком, який цікавиться кожною сестрою, і тому, вже як ігуменя, намагалася детально інформувати його про справи монастиря і кожної сестри, «щоби Їх Есц. знали внутрішній стан нашого дому в загалі як і кожду з нас з окрема. Щоби з тим більшим успіхом спільно з нами над нами працювали, скріпляли нас в добрім, аби ми мужньо ставили чоло всяким противностям, були потіхою сьв. Церкви і принесли славу небесному нашому Обручникови»⁴.

У листах м. Віра часто ділилася з митрополитом бажанням працювати для справи єдності Церкви, зокрема на східних теренах. У 1921 р., розповідаючи про відкриття дому у Підлютому, вона пише: «Тішусь Підлютомим але гадками лину на Схід і радабим аби Ісус там нас покликав і вірю, що се зробить в своїм часі!»⁵ Сьогодні можемо сказати, що це були пророчі слова, які здійснилися у наш час.

Мати Віра разом зі сестрами завжди чекала на дорогого Батька, особливо, коли він у 1923 р. повернувся з Америки. Запрошуючи митрополита відвідати

---

² Проповідь виголошена дня 6 квітня 1963 р. в молитовниці сс. Василіянок у Ватикані // *Твори Патріарха і Кардинала Йосифа*. Т. XII / збір. Хома І. – Музичка І. Рим 1981, 43. Див. також: Сало. *Провінція Пресвятої Тройці*, 145.

³ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 195, арк. 3.

⁴ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 46.

⁵ Лист м. Віри Слободян від 15 червня 1921 р. // AGOSBM, ф. Митрополита А. Шептицького, спр. Листування митрополита А. Шептицького зі сестрами ЧСВВ, 1921–1923 рр.

сестер, м. Віра написала зворушливого листа: «Прерадісна вістка обігла в одну мить монастир і захист: “Татунцьо приїхали!” “Їх Ексселенція вернули” [...] Маємо надію, що Їх Ексселенція приїдуть до нас, таж то вже три роки, як мали ми щастя гостити Вашу Ексселенцію, а Дзядзьо о. Пр. Дольницькій, вичікує мов старець Симеон хвилі стрічі з Месією»⁶ (див. *Додаток 9*). Це дитяче звертання – Татунцьо – часто зустрічаємо у листах сестер до митрополита.

Митрополит був скромною особою, не любив виставності, не мав зайвих речей, «носив залатані сутани та дуже скромно харчувався»⁷. Тому і сестрам не раз звертав увагу, якщо вони намагалися занадто вишукано приймати гостей. Мати Віра в одному зі своїх листів пише: «В нинішній нашій розмові почули ми закид виставности прийнять. Не булисьмо приготовані на него а тим самим на вияснення справи. Безсперечно воля Вашої Ексселенції буде принята і виповнена як вислід волі Божої»⁸. Далі в листі мати намагається виправдати поведінку сестер, однак з належною пошаною і покорою. З ранніх листів м. Віри Слободян довідуємося також те, що митрополит не мав коней і екіпажу при митрополичих палатах, тому сестри завжди висилали по нього свої коні.

Ще одним особливим і довготривалим спілкуванням було листування матері Моніки Полянської, від 1917 р. ігумені Словітського, а пізніше Підмихайлівського монастиря. Мати Моніка почала писати митрополитові вже від вступу на новіціят у 1909 р. і до кінця життя митрополита залишилася його вірною дитиною⁹. Листи м. Моніки були довгими і часто дуже особистими. Їхньою особливістю були дитинна простота Моніки і її відвертість: «Прошу на мене не гніватись. Я така часом нарвана недобра і навіть на особу Їх Ексселенції, як не зроблять так як я того хочу хотяй потому я бачу, що я зле зробила мені жаль, але вже пропало зло було, не завернеш его. Але я на правду

⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 71.

⁷ Гентош. *Митрополит Шептицький 1923-1939*, 215.

⁸ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 74.

⁹ Так м. Моніка часто підписувала свої листи до митрополита.

щиро люблю Їх Ексцеленцію»¹⁰. Вплив митрополита, який був духовним провідником м. Моніки, був на цю подвижницю незаперечним.

З листів м. Моніки розуміємо, що митрополит поведився з нею досить строго і часто звертав увагу на дотримання монашого порядку: «Дякуєм всі за щирий привіт, благословенство і батьківські уваги; будемо старати ся до них застосувати о скілько буде можливе»¹¹. Далі з листа стає зрозуміло, що митрополит картав ігуменю за невиконання молитовного правила і недотримання мовчання, на що м. Моніка відповідає, що «праці багато а часу до молитви мало». Митрополит часто заохочував сестер до взаємної любові, а прикладом завжди повинна бути в цьому ігуменя. Очевидно, що для Моніки було це складно і тому митр. Андрей заохочував її працювати над собою: «Що до показованя любови моїм сестрам то напrawdę тяжка справа. Та сьвідомість тої правди про котру пишуть мені Їх Ексцеленція мені багато терпінь справляє. Кілька літ те саме собі що дня повторяю і з тої праці овочів не видно»¹².

Вже було згадано про те, що митрополит був досить прогресивною людиною, чи радше, він завжди на кілька кроків випереджував своїх сучасників. Відлуння цього знаходимо у листі м. Моніки до митрополита, який вона писала у 1927 р.: «Чи Їх Ексцеленція дістали мій лист писаний з Кракова в котрім доношу що небуду могла бути на викладах через тих три дні. З чого дуже тішусь»¹³. Очевидно, йшлося про якісь триденні лекції чи реколекції для священників, які би мала давати м. Моніка: «[...] Тепер подвійна моя утіха, [...] що небуду на викладах і мене мине той обов'язок викладу. Напrawdę незнаю чи стало би мені а властиво чи мала би я таку чесноту прийняти той обов'язок і мати виклад в присутности Їх Ексцеленції і тільки отців»¹⁴. Безперечно, що у той час подібні починання були аж надто відважними. Важко було навіть припустити, щоб жінка (нехай навіть і монахиня) проповідувала перед

---

¹⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 194.

¹¹ Там само, арк. 20.

¹² Там само, арк. 26.

¹³ Там само, арк. 49.

¹⁴ Там само, арк. 82-83.

священниками, та ще й у присутності самого митрополита. Зрозумілим є збентеження Моніки, яка хоч і хотіла бути послушною, однак не могла переступити через тогочасні загальноприйняті стереотипи: «Я тої засади тримаюсь що жінка при церкві мовчить. О наколиб я говорила до самого жіноцтва (що не було би для мене совсім тяжким)»¹⁵. Остаточо, проповідувати не довелося, бо трапилася поїздка до Бельгії і так мати Моніка дипломатично розв'язала дилему, однак цей випадок залишився для нас прикладом прогресивних і далекоглядних рішень митрополита.

Треба сказати, що хоч митрополит постійно закликав сестер до молитви і зберігання Церковного правила, однак він не був прихильником строго контемпліативного способу життя, яке завжди вважалося чужим для східного монашества. Мати Моніка у листах часто висловлювала бажання замкнутися в клявзурі і зосередити своє життя суто на молитві, однак митрополит, розуміючи виклики часу, радше заохочував її і сестер до зберігання здорової гармонії між служінням і молитвою, і відповідальність за цю гармонію він покладав, в першу чергу, на ігуменю. Про це митрополит наголошував в одному зі своїх листів до м. Моніки: «Думайте про контемпліативне життя. Лишаючися Ігуменею ведіть монастир до сего, щоби Сестри могли й тішитися радостями контемпліційного життя й супокоем затвору, а Церкві приносили хосен у сповнюванню тих обовязків, які Церква на них наложила в вихованню сиріт чи в школі»¹⁶. Мати Моніка, залишаючись вірною і послушною дитиною митрополита, намагалася щиро виконувати його вказівки і батьківські поради.

Дещо менше тривалим, але не менше змістовним, було листування з митрополитом ще однієї василіянки м. Володимири Філевич, яка на першій Загальній раді в 1902 р. була обрана ігуменею Львівського монастиря св. Василя Великого. Мати Володимира була ігуменею понад 30 років і упродовж цього часу вона часто зверталася до митрополита у різних монастирських питаннях, детально розповідаючи про справи та шукаючи

---

¹⁵ Там само, арк. 83.

¹⁶ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2798, арк. 5.

поради: «Осьміляю ся запитати, як Ваша Ексцеленція рішили справу новіціяту. Можеби були ласкаві завтра бути у нас. [...] Просимо дуже переказати, на котру годину прислати повіз»¹⁷. Справа заснування новіціяту у монастирі св. Василя Великого дуже лежала на серці м. Володимири і про це вона часто радилася з митрополитом, незважаючи на спротив отця василіянина – комісара монастиря.

Цікаво, що у 1917 р. ігуменя пише до митрополита стосовно питання централізації і участі василіян у цій справі:

Що до ОО. Василян: непокидає їх ідея централізації наших монастирів. Голосять що Яворів упадає а Перемишль упав, через поділ домів. Се є незгідне з правдою. Яворів упадає через незгоду і брак магістри, Перемишль пав жертвою особистої зради О. Давиди. До нашого дому ОО. Василяни відносять ся неприхильно. [...] Бажанням нашим горячим є щоби з часом, еслиби тепер було неможливо, нашими сповідниками і провідниками стали Впр. ОО. Студити¹⁸.

У 1919 р. м. Володимира знову повертається до справи духовного проводу монастиря і наголошує на взаємному недовір'ю між комісаром і сестрами, просячи: «Еслиби Ваша Ексцеленція небули противні, просилибисьмо дуже на сповідника Впреп. Отця Климентія а до справ адміністраційних Впр. Отця Кан. Войнаровского»¹⁹.

Потрібно зазначити, що, завдячуючи простоті і доступності митрополита, м. Володимира мала до нього велику відвагу: вона часто запрошувала його на обід до монастиря на той сам день, коли писала листа, щоб обговорити деякі справи, і єдиним питанням було «коли прислати коні?». Очевидно, що митрополит таки справді був частим гостем у сестер на Зибликевича. З листів м. Володимири довідуємося про те, як сестри щиро любили і дбали про свого Духовного Батька, а навіть могли і скартати за «необдумані» рішення:

З послідної картки Вашої Ексцеленції вносили ми, що Ваша Ексцеленція не найліпше чуються. Неприпускали ми однак що є так зле як в дійности, тому переразила нас вість, що Ваша Ексцеленція о своїх силах не зійшли з вагону. А прошу Вашої Ексцеленції, чому Ваша Ексцеленція пускаються в дорогу без товариства, таж то при невідраднім стані здоровля Вашої Ексцеленції є небережно²⁰.

---

¹⁷ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 188, арк. 45.

¹⁸ Там само, арк. 16-17.

¹⁹ Там само, арк. 49.

²⁰ Там само, арк. 194.

Дослідниця Л. Гентош теж звертає увагу на той факт, що митрополит зі скромності намагався подорожувати сам без прислуги²¹.

Цікавими та інформативними є листи ще однієї довголітньої ігумені м. Магдалини Гуменюк, яка була спочатку ігуменею Станіславівського монастиря (1906-1919), потім Пряшівського (19022-1924) і Ужгородського (1924-1938). Упродовж усіх цих років м. Магдалина писала до митрополита, розповідаючи про різні монастирські справи і шукаючи поради. Ще будучи ігуменею Станіславівського монастиря, м. Магдалина зверталася до митрополита про допомогу, з причини все частіших непорозумінь з тамтешнім єпископом Григорієм Хомишиним: «Наше положенє стає чимраз більше пригнітаюче і тяжке – тому покірно просимо о поміч і рятунок»²². Сестра не розповідає докладно, у чому причина цих непорозумінь, однак з великим довір'ям вдається до митр. Андрея, щоб він, якщо буде можливо, взяв їх під свій провід і опіку. Ймовірно, митрополит згодився на це, оскільки в наступних листах м. Магдалини читаємо: «Почуваю ся до обовязку зложити Вашій Ексцеленції найглубшу подяку за те, що хоч мають своїх журб і праці понад сили, не відмовили нашій просьбі прийняти нас під свою Вітцівську опіку і на ню великодушно згодили ся»²³.

З Пряшева у 1923 р. мати Магдалина писала митрополитові про те, як вона зі сестрами опинилася в Ужгороді, а пізніше в Пряшеві²⁴. Отримавши відповідь від митрополита, м. Магдалина знову написала йому, запрошуючи відвідати їх на Словаччині:

Цінною вказівкою Вашої Ексцеленції дорожимо і будемо держати її як девіз нашого життя: «Передовсім молитва – хор!» Точно се сповнити, коли нас мало, а праці много, не дуже то легко, але усильно стараємо ся бути ревними в молитві. В тутешних обставинах ще особливим способом молитва є для нас підоймою і конечним услівям, щоби душевно не завмерти²⁵.

---

²¹ Гентош. *Митрополит Шептицький 1923-1939*, 215.

²² ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 192, арк. 8.

²³ Там само, арк. 15.

²⁴ Митрополит у той час перебував за кордоном, тому сестри не мали змоги повідомити його про свій виїзд на Закарпаття.

²⁵ Лист м. Магдалини Гуменюк до митр. Андрея від 10.05.1923 р. // AGOSBM, ф. Митрополита А. Шептицького, спр. Листування митрополита А. Шептицького зі сестрами ЧСВВ, 1921–1923 рр.

Навіть якщо митрополит не часто міг відвідувати сестер, то, все-таки, листовно він постійно підтримував їх і заохочував до витривалості.

Наступного 1924 р. митрополит приїхав до Ужгороду, щоб поблагословити нову працю монахинь, а через 10 років м. Магдалина писала, згадуючи про ту подію і пророчі слова митрополита:

Минулого року якраз скінчилось 10 літ нашого побуту в Ужгороді. Радісно пригадую собі, як тоді витали ми Вашу Ексцеленцію у нас і учули пророчі слова з уст Вашої Ексцеленції: “за 10 літ буде Вас тут 50” - і справді помімо великих трудностей і нераз невиносимих обставин, сповнились ці слова, - минулого року було нас 50, а сего року вже є нас 65²⁶.

Листи мати Магдалини Гуменюк до митрополита сповнені вдячності та дитинного довір'я за підтримку і батьківську любов до сестер, зокрема у важкі моменти їхнього життя і служіння.

3.2. Листи «хорових» монахинь

До митрополита дуже часто у різних справах зверталися монахині, які належали до т.зв. «першого» хору, тобто ті, які займалися вихованням дівчат, навчали у школах, провадили сиротинці. У їхніх листах, здебільшого, йдеться про різні шкільні справи, про допомогу для дітей, іноді про непорозуміння зі світськими учителями, а також і про особисті питання духовного життя.

Мати Северина Париліє, вихрещена єврейка, яка була учителькою в гімназії на Длугоша, часто писала до митрополита і ділилася своїми успіхами. Северина захоплювалася українською вишивкою, збирала український фольклор, організовувала виставки. У 1935 р. м. Северина їздила з виставкою до США і звідти писала митрополиту: «Я вже мала дві виставі, одна реклямова на інтернаціональній виставі, Американці дали нам найкраще місце, з чого Українці були дуже задоволені. Друга вистава була в церковній галі в Нью-Йорку, там зібрала 62 долари, тепер пляную дальшу поїздку, може нам Господь допоможе. Всюди тяжкі часи»²⁷. Цікаво, що далі у листі сестра розповідає дещо

---

²⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 192, арк. 65.

²⁷ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 194, арк. 47.

про ситуацію в Америці, зокрема про настрої у суспільстві: «Тут говорять про війну як про щось неминучого»²⁸. Митрополит підтримував м. Северину у її любові до українського мистецтва.

З листів м. Северини довідуємося і про те, як сестри не хотіли відновлення кураторії Народного Дому, що втручалася у навчальні справи сестер:

Вчера на пленарній конференції довідались ми, що Пан Радник Барвінський має намір відновити Кураторію і що Їх Ексцеленція мабуть на се годяться. Вістка прямо не до увірення, бо здаєсь мені, що Їх Ексцеленція є добре поінформовані, якою колодою була для нас Кураторія. [...] Під опікою Їх Ексцеленції нам ніхто не потрібний²⁹.

Про шкільні справи сестер і вплив на них митрополита довідуємося з інтерв'ю зі сестрами-вчительками, зокрема с. Ірина Мармаш розповідає про директорку школи, яка дещо зневажливо відносилася до сестер, коли вони разом пішли до міністерства у справі школи. Цікаво, що коли митрополит про це довідався, то сказав: «Ви її повинні зараз усунути зі школи, ту директорку. Вона так не повинна була зробити»³⁰.

З листів митрополита до сестер довідуємося про те, як він, з одного боку, довіряв сестрам і з пошаною відносився до них, а з другого, виховував у них чесність та відповідальність. Йдеться про те, що відомий на той час український письменник і педагог Микола Матіїв-Мельник, який був професором в гімназії василіянок на Длугоша, подав на сестер скаргу за те, що йому не виплатили належної платні за ферії і звільнили без попередження. Вражаючими є слова митрополита у листі до сестер у цій справі: «Письмо в залученню подаю [йдеться про лист професора до митрополита – прим. авторки]. Перечитавши його мені зверніть і нарадьтеся, що з тим зробити. Коли правдою є, що деяким професорам платню за ферії давали, а іншим ні, то може дійсно йому належалася пенсія за ферії»³¹. Не знаємо, як вирішилася справа, однак важливим тут для нас є те, як відреагував митрополит на цю

---

²⁸ Там само, арк. 47 зв.

²⁹ Там само, арк. 48-49.

³⁰ Мармаш с. І. Інтерв'ю від 29.09.1993 / інтерв'юер Смолюк С. // АПЦ, спр. П-1-1-212.

³¹ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 189, арк. 77.

справу: він не зганив сестер, але доручив їм самим знайти правильне рішення і взяти за нього відповідальність.

Найчастіше, звичайно, сестри зверталися до митрополита з проханням про фінансову допомогу і, зокрема, для своїх вихованців та сиріт. Сестра Пасива Гарді, родом з Югославії, любила починати свої листи словами: «Їх Ексцеленція а наш рідний Батьку! Прошу не гніватися, але я знову маю просьбу до Їх Ексцеленції», а митрополит їй на це відповідав, що «такими листами не ображуються»³². Сестра часто просила гроші на одяг і взуття для дітей, а пізніше щиро дякувала за допомогу:

Зі щирого серця складаю подяку за одержані гроші 90 дол. Знаючи доброту і любов Їх Ексцеленції зглядом наших дітей, булам переконана, що Їх Ексцеленція сповнять мою просьбу. Прикро було мені писати, бо хотяй Їх Ексцеленція писали, що люблять такі листи, але я знаю, що то може і сприкритись, бо Їх Ексцеленція мають великі клопоти, а ще і я так часто удаюся зі своїми³³.

З листа зрозуміло, що митрополит не лише давав гроші, але навіть і відповідав на листи сестри, а часом міг і особисто навідуватися до дітей³⁴. Любив митрополит приймати дітей у своїх садах, де вони могли досхочу набігатися, а часом і нашкодити: «З причини непогоди не вислали ми дітей, хоч вже були зібрані, а єще одна обава, мабуть роблять шкоду, а Брат Гродский має з тої причини смуток»³⁵.

Через проблеми з документами с. Пасива змушена була у 1936 р. покинути Галичину і повернутися до Югославії. Звідти сестра написала митрополитові зворушливого листа, дякуючи йому за все добро, якого зазнала від свого «Доброго Батька»:

Їх Ексцеленції маю найбільше завдячити, бо много разів оказали мені ласкаве, батьківське серце. Як була я префектою і кілька лише разів звернулася з просьбою до Їх Ексцеленції, то все мене вислухали і бідним сиріткам ніколи не відмовили помочи. Тоту доброту і ласкавість я все уміла оцінити, хоч може не все уміла висказати

---

³² ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 194, арк. 9.

³³ Там само, арк. 11.

³⁴ Про це згадує вихованка сестер Іванна Зельська у своїх спогадах: «Одного року наш добрий батько, так всі ми його кликали, галицький митрополит граф Андрей Шептицький, незаповіджено з'явився, щоб із сиротами бути на Свят-Вечір. Діти саме кінчили вечерю, як Владика став у дверях рефектара [...] Сам приставив собі крісло до одного з причілков столу, та разом з дітьми споживав свят-вечірню кутю». Зельська І. *Відгомін* Торонто 1989, 27.

³⁵ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 63.

словами. Тож тепер складаю щиру подяку, а особливо за се, що Їх Ексцеленція не опустили мене і в тім останнім клопоті. [...] Мені тут всьо дуже подобається, але так тужно мені за Галичиною, що може навіть сповниться пророцтво Їх Ексцеленції, що ще верну до Галичини³⁶.

Слова с. Пасиви є ще одним свідченням того, який великий і незабутній вплив мав митрополит на сестер василіянок.

Митрополит завжди готовий був підтримувати науку, і зокрема публікацію серйозних досліджень. Саме завдяки йому монографія дослідниці м. Саломії Цьорох «Погляд на історію та виховну діяльність сс. Василіянок» змогла побачити світ. Сама с. Саломія так описувала цілу цю справу:

Удаємось тому до Їх Ексцеленції, бо лише Ексцеленція можуть нам помочи і ніхто більше. А навіть мені Професори на унів[ерситеті] казали «wam musi być bardzo dobrze, bo macie takiego Metropolite jakiego podobnego Jemu trudno znaleźć». [...] З тою книжкою маю тільки клопоту. Я сама не бажала друку. Професор мій радив то видрукувати в укр. мові. Мати Ігуменя згодилися як рівнож добрий о. Ректор³⁷. Тепер зачали і не знати чи докінчиться. Може то Воля Божа і Бог хоче щоби вона вийшла друком³⁸.

Незабаром с. Саломія дякувала митрополитові: «Бажаю висказати Їх Ексцеленції подяку за се, що обіцяли причинитись до покриття коштів друку книжки в Бібльосі. Наклад коштує 3000 зл. Примірників вийшло 1050»³⁹. Таким чином, до появи цієї монографії, з якої ми сьогодні вивчаємо минуле сестер василіянок і, до певної міри, історію освіти тогочасної Галичини, значною мірою спричинився митр. Андрей.

Зрозуміло, що духовні питання займають значне місце у листах сестер. Свідченням цього можуть бути, наприклад, листи с. Митродори Хмелик, яворівської монахині, яка в жовтні 1912 р. виїхала до Америки для служіння українським емігрантам, і звідти описувала митрополитові детально про життя сестер на поселеннях:

Що до життя духовного ми дуже заховуємо. Назначена зельота дзвонить на всі вправи духовні і сестри стосують ся до порядку. Від якогось часу беремо всі Часи зараз по Утрени, а вечером по Вечірні, по Повечерію беремо Полунощицю. Службу Божу маємо щоденно. Приходять о. Кінаш до каплиці. Сестри і діти на кожній Сл. Божій

---

³⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 194, арк. 22-23.

³⁷ Йдеться про Йосифа Сліпого, який теж допомагав сестрам з виданням згаданої книжки.

³⁸ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 196, арк. 5.

³⁹ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 194, арк. 36.

приймають Сьв. Причастіє. Решта всі вправи духовні відмавляємо після порядку денного⁴⁰.

У відповідь на свої листи сестри завжди отримували від митрополита поради і батьківську підтримку: «Я бажав до Вас усіх разом написати, щоб [...] заохотити Вас до ревного і сьвятого сповнюваня монаших обовязків. А щоби усьо зібрати в одно слово, то Вам скажу Любіть ся взаїмно. Заховуйте сестрину любов, як найвисшу і найсьвятійшу чесноту монашого життя»⁴¹. Цікаво тут згадати, що сестри, які виїхали на служіння до Америки, не лише пам'ятали про свого дорогого батька і опікуна, але і при кожній нагоді намагалися пересилати йому матеріальну підтримку. Як колись митрополит допомагав сестрам, так, пізніше, сестри намагалися допомогти йому: «Сих вакацій ми мали базар на дохід сиротинця. Дуже добре нам пішло, бо чистого доходу малисьмо 350 дол. З него жертвовалисьмо запомогу для Ексцеленції 200 дол. [...] Я знаю, що Ексцеленція тепер суть бідні. Прошу не гризтись ми споможемо о скілько буде можливо»⁴².

Назагал, сестри і справді зверталися до свого опікуна Андрея Шептицького у найрізноманітних справах і потребах. Іноді були і такі, які свідчили про неабияку прогресивність монахинь. Сестра Тереса Гікке, яка певний час була директоркою вселюдної школи і вчительської семінарії на Потоцького, у 1933 р. писала до митрополита в одному зі своїх листів: «Прошу нам наказати на св. Ольгу (24/07) читати Єї службу, таж се наша головна Заступниця! а у нас не читають Єї Служби»⁴³. Мабуть не без труду і впливу митрополита сестри так добре розуміли цінність і потребу богослужб українським святим жінкам, яких особливо почитали і брак служб яким гостро відчували.

---

⁴⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 193, арк. 115.

⁴¹ Лист митр. Андрея до сестер від 19.04.1923 // АСВ у Факс Чейс (США).

⁴² ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 193, арк. 116.

⁴³ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 197, арк. 69.

3.3. Листи «домашніх» монахинь

Знаменно, що до митр. Андрея Шептицького мали відвагу звертатися і звичайні так звані «домашні» сестри, або сестри «другого хору», які, переважно, займалися господаркою, домашніми справами і часто були менше освіченими, ніж сестри-учительки. У листах цих сестер простежується простота і дитинне довір'я до Батька, який завжди вислухає, зрозуміє, розрадить. Подиву гідним є те, що митрополит і справді для всіх знаходив час і, хоч коротко, але таки відповідав на різні прохання сестер.

Часто сестри зверталися з проханням за свою родину. Наприклад, дверниця с. Павлина Звірик просила митрополита про рідного брата: «Осьміляюсь пригадати і ще раз просити о ласкаве прийнятіє мого брата Юсифа Звірика до бурси на одержаню Їх Ексцеленцій»⁴⁴.

Зазвичай «домашні» сестри різних монастирів зверталися до митрополита з проханням дозволити їм спільно молитися акафісти і молебні, «понеже з досвідченя знаємо що молитви лишені до волі дуже часто занедбують ся»⁴⁵. Сестри Станіславського монастиря відкликаються на те, що «Ваша Ексцеленція говорили щоби також були за тим щоби сестри домашні відправляли молитви вспільно»⁴⁶. «Домашні» сестри Яворівського монастиря, натомість, з дитинним довір'ям просили митрополита окреслити час Тимчасових обітів і дозволити їм складати Довічні обіти: «Дороженькі Татуньцю! Незабуйте за нас і допоможіть в тім терпіню ми всі просимо, щоби Сестри всі чикали на професію по 6 років як ми ї чикали бо багато чикало по 7 і 8 років на ту святу професію»⁴⁷.

Листи «домашніх» сестер часто написані дуже просто і дещо неграмотно, однак це не завадило сестрам звертатися до митрополита. Назагал, «домашні» сестри скаржилися митрополитові на практику поділу на два хори і просили, якщо можливо, цей поділ скасувати. Йшлося, передовсім про те, щоб сестри

---

⁴⁴ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 343, арк. 56.

⁴⁵ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 342, арк. 49.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 193, арк. 4-5.

могли бути присутніми на Церковному правилі: «Прошу Ексселенції, я оцінюю працю учительки, ще ліпше люблю своє занятє і виповняю пісьля волі Божої. Прошу Ексселенції, чую бажанє спільної молитви. Як єсьм рано в каплиці як правлять утрєню такі гарні псалми серце підносить ся до Бога»⁴⁸. Зрозуміло, що не йшлося «домашнім», щоб усі могли навчати в школі, але щоб усі могли разом одним хором прославляти Господа. А крім того, вони добре знали, що до цього заохочував і сам митрополит у повізитаційному листі від 1925 р.: «Сестри домашні не мають обовязку, але мають право брати участь в хорі, коли їм на те обов'язки наложені послухом позволяють, і в монастирі повинен бути такий порядок, щоби Домашні Сестри могли часом брати участь у хорі, особливо в неділі і всі свята»⁴⁹.

Іноді «домашні» сестри, почуваячись відповідальними за певну ситуацію в монастирі, могли писати митрополитові і пропонувати кращі, на їхню думку, рішення певних справ. Так було і у 1918 р., коли йшлося про відкриття сиротинця у Києві. Сестра Петра Гордій, монахиня Словітського монастиря, відважилася у своїй простоті написати до митрополита у цій справі: «Покірно осьміляюся писати просьбу до Ексселенції. Тішимся дуже що Ексселенція мають замір заложити виницьу в Києві. Одна я єсьм галуза тої виниці котра нічого не уміє ані нічо незнає кобим хотяй уміла Христа льубити. І прошу дуже мені простити що я важуся до Їх Ексселенції писати»⁵⁰. Сестра просить митрополита вислати на це служіння м. Моніку Полянську замість м. Йосафати Теодорович, «бо м. Йосафата не мають такого і взагалі на вьо не є такі витривалі а Мати Настоятелька [м. Моніка – прим. авторки] бо так душу загривають і приміром всіх до служби Христа потягають то апостолка зпревіків вибрана від Бога. Мати нічого незнають що я пишу прошу так зробити для слави Божой і добро Церкви і спасєня душ»⁵¹. Свого листа сестра закінчує

⁴⁸ ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 193, арк. 29.

⁴⁹ ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2553, арк. 3 зв.

⁵⁰ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 194, арк. 32.

⁵¹ Там само, арк. 33.

висловом великого довір'я: «Так написалам як вміла і що серце говорило дитини до так доброго батька як Ексциленція суть батьком нашим»⁵².

Пізніше, вже у 1929 р., коли с. Петра перебувала у Журавно, їй сталася прикрість: їй вкрали гроші і вона вирішила вдатися до митрополита зі своєю бідною. Про це розповідає нам м. Моніка у листі до митр. Андрея: «Знов нова несподіванка моя с. Петра котру я післала до Ходорова до начальника стачії і до жандармерії щоби завідомила їх о крадіжці 140 \$ тепер перед хвилиною вернула і оповідає мені що з Ходорова поїхала до Їх Ексциленції просити щоб були ласкаві дати єї страчену суму»⁵³. Великим було розчарування сестри, коли митрополит відмовив їй і не дав гроші, задля яких вона зробила таку велику дорогу: «Вона наївна думала, що Їх Ексциленція на першу єї просьбу дадуть і вона радісна привезе мені страчені гроші»⁵⁴. Очевидно, що гроші митр. Андрей дав, але не сестрі, а ігумені, і тут теж не обійшлося без виховного моменту з боку митрополита – адже сестра приїхала до Львова без благословення.

Треба сказати, що митр. Андрей був духовним провідником і для деяких «домашніх» сестер, які описували йому свої духовні подвиги і просили поради. Одним із прикладів є листування с. Євфросинії⁵⁵ зі Словітського монастиря, яка належала до «другого хору» і мала обов'язок опікуватися монастирським городом. Листи с. Євфросинії, зазвичай, досить довгі, але цікаві і змістовні. Вона описує різні монастирські порядки, розповідає митрополитові про свої заняття: «Коли нераз хочу писати листа то зі всіх сторін мені докучають кличуть, і я мушу покинути писати. В таким разі можу лиш писати вліті. Ніхто мене не знає і спокійна, врано встану піду город пильнувати, сяду собі вмісце тихоньки сьвітла не треба. Сонце сьвітить пташки співають і я з ними»⁵⁶. Оскільки сестра належала до «другого хору», тому вона не мала обов'язку молитися Церковне правило, але любила його і хотіла молитися. В цій справі

---

⁵² Там само.

⁵³ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 56 зв.

⁵⁴ Там само, арк. 57-57 зв.

⁵⁵ Прізвище с. Євфросинії залишається невідомим. Найімовірніше, це с. Євфросинія Мельник, про яку згадано у списках Словітських сестер у ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2960, арк. 1 та в ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2588, арк. 8.

⁵⁶ ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187, арк. 303

вона звернулася до свого духовного Батька: «Дорогі мої Отче Їх Екселенціє прошу ласкаво о часослов і молитви за мене негідну. Я буду дуже вдячна. Сестри моляться і я хочу бодай в неділю за Сестрами тихонько повтаряти тай зрозумію церковне правило»⁵⁷. Мабуть митрополит таки подарував їй часослов, бо пізніше вона ділиться своєю радістю, що може зі сестрами молитися.

На жаль, сестра не датувала свої листи, але з їхнього змісту довідуємося, що писала вона в 1920-х роках, не часто та, що найважливіше, отримувала від митрополита відповіді. Зрозуміло, що митр. Андрей мав великий вплив на духовне життя с. Євфросинії, про це вона теж ділиться у листах, а особливою радістю був для неї приїзд митрополита, який вона довго згадувала: «З приїздом Преосвященного [митр. Андрея – прим. авторки] дуже подіلالо на мене і сталам іншою, та покора яку я бачила в Преосвященного збудувала мене до іншого житя. [...] Тепер так думаю що ніколи не забуду молити ся за сьвященство і за Католицьку церкву яку мені Їх Ексиленція поручили»⁵⁸.

Читаючи та аналізуючи численні листи монахинь до митр. Андрея, щораз то краще окреслюємо собі образ митрополита, який упродовж кількох десятиліть чував над василіянками, підтримував їх духовно і матеріально, допомагав вирішувати проблеми. Митрополит був незаперечним авторитетом для сестер, тому його слова мали вплив, бралися під увагу і виконувалися. Цей вплив був непомітним, але постійним і тривалим, і таким чином, упродовж пів століття, митрополит супроводжував і виховував василіянок. Сестри були вдячними митр. Андрею і молилися за свого опікуна (див. *Додаток 10*). Вони розуміли і вміли оцінити великий дар Божий для них в особі митрополита: «Дуже часто приходить мені на гадку і се, що не одно велике добродійство отримали ми від Всевишнього через Вашу Ексцеленцію», – писала м. Магдалина Гуменюк⁵⁹.

⁵⁷ Там само, арк. 303 зв.

⁵⁸ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 311 зв.

⁵⁹ ЦДАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 192, арк. 37.

Двері митрополичих палат і серце їхнього господаря були відкритими не лише для ігумень чи сестер-учительок, але і для звичайних «домашніх» сестер, які могли відважно вилити перед митрополитом жалі, невдоволення, образи, а навіть розповісти свої сни. Особливо вражаючим є факт, що митрополит відписував сестрам, цікавився їхніми справами, незважаючи на неймовірну зайнятість, і для всіх знаходив час. Слова м. Марії Дикої можуть служити ще одним підтвердженням цього і своєрідним підсумком: «Щодо Ексцеленції, то нема слів сказати, святість кругом. Ексцеленція Андрей опікувалися всіми: і цивільними, і дітьми. [...] То нема слів: і для сестер, і для всіх то був велет святості. Я не вмію інакше його схарактеризувати. Святий»⁶⁰.

---

⁶⁰ Дика с. М. Інтерв'ю від 4.08.1993 / інтерв'юер Смолюк С. // АПЦ, спр. П-1-1-154.

ВИСНОВОК

Для ГКЦ у Галичині XIX ст. було періодом внутрішніх змін, інституційної організації та сталого розвитку у різних сферах. Після Йосифінських реформ і відновлення Галицької митрополії духовенство отримало можливість здобувати освіту і внаслідок цього почувати себе впевненіше у суспільстві. Однак, незважаючи на розвиток церковних структур, для «серця Церкви», тобто монашества, цей період став справжнім викликом, своєрідним випробуванням на живучість. Вкінці XVIII – на поч. XIX ст. відбувався поступовий занепад монашества, вимирання монастирів. Основною причиною такого жалюгідного становища була конфіскаційна політика Австрійської влади, яка не розуміла традиційної східної ідентичності монастирів і вважала, що лише конкретна суспільно-корисна діяльність може бути достатнім аргументом на користь їхнього існування. Іншими словами, лише видима зовнішня діяльність могла виправдати існування монастирів, а не їхнє молитовне служіння. Серед інших причин занепаду монастирів можна назвати матеріальні труднощі, безперспективність, а звідси і брак активних здорових покликань. Треба зазначити, що не лише східні монастирі підпали під руйнівний вплив Освіченого Абсолютизму – багато римо-католицьких клявзурових (контемплятивних) монастирів теж були поступово знищені, оскільки не могли суспільно виправдати своє існування.

Невідраднa доля чекала два останні василіянські монастирі – Словітський і Яворівський з кількома старенькими монахинями – якби на допомогу не прийшла єрархія ГКЦ, яка хоч і була вихована здебільшого у західних школах, однак розуміла цінність і потребу монашества. Єдиним порятунком для монастирів стала освітньо-виховна діяльність серед української молоді і дітей. Ця ситуація вимагала від монашества не лише зміни способу служіння, але, до певної міри, і зміни ментальності та внутрішньої організації монашого життя, а,

насамперед, підготовки і вишколу відповідних кадрів. Без всесторонньої допомоги Церковних структур відродження монашества, а зокрема жіночого, у ГКЦ було немислиме. Фактично, сьогодні можемо говорити про те, що в кінці ХІХ ст. внаслідок реформи народилося нове монашество, яке вчилося поєднувати своє споглядальне покликання зі суспільним служінням.

Добромильська реформа чоловічого монашества хоч і не мала безпосереднього впливу на жіночі монастирі, однак також спричинилася до їхнього відновлення, адже саме з реформованого василіянського Чину прийшла допомога для монахинь. Найважливішою особою, яка відіграла ключову роль у відновленні та розвитку жіночого василіянського монашества, була особа Галицького митр. Андрея Шептицького, який упродовж 45 років невтомно і жертовно опікувався як василіянками загалом, так і багатьма монахинями зокрема. На жаль, досі не маємо жодного ґрунтовного дослідження, яке би належним чином представило цю ділянку діяльності митр. Андрея, в яку він вклав надзвичайно багато зусиль і, зрештою, велику частину самого себе.

Про роль митр. Андрея у житті василіянського жіночого монашества довідуємося, здебільшого, з архівних матеріалів, зокрема листування. На превеликий жаль, дуже мало збереглося листів самого митрополита до сестер, але, натомість, маємо тисячі аркушів листів сестер до митрополита, на основі яких можемо реконструювати ідеї та поради митрополита, його спосіб спілкування зі сестрами, а також певні риси його особистості, на які самі сестри часто звертали увагу.

Мабуть не було такої сфери у житті монахинь, якою б не опікувався митрополит. Насамперед, він розумів, що потрібно забезпечити сестер правилами, які би регулювали їхнє внутрішнє і зовнішнє життя. Для цього Шептицький сам переклав правила Велямина Рутського, над якими працював два роки, і дещо пристосував їх до тогочасного життя монахинь. Однак, варто зауважити, що правила були експериментальними, а самі монахині, на основі досвіду життя ними, могли з часом вносити відповідні зміни. Під головуванням митр. Андрея відбулися три Загальні ради сестер василіянок, на яких вони

вперше обирали ігумень монастирів, вирішували про зміни стосовно клявзури чи порядку денного. На мою думку, хоч митрополит і намагався зберегти «східне обличчя» василіянського монашества, однак не за всяку ціну. Далекоглядність і мудрість митр. Шептицького радше спонукували монахинь вчитися бути відкритими до знаків часу, не втрачаючи своєї ідентичності.

Крім того, митрополит завжди підтримував сестер у їхніх рішеннях щодо нових служінь, які вимагали не раз значної фінансової допомоги. Можна сказати, що лише завдяки постійній матеріальній підтримці Шептицького монахині могли розвивати і поширювати свої служіння. Однак, важливо наголосити, що де б не опинилися сестри, відповідаючи на нові потреби вірних, вони завжди пам'ятали про свого владику і не переставали звертатися до нього зі своїми радощами і труднощами. А навіть, коли вже зміцніли матеріально, готові були самі допомагати митрополитові фінансово.

Ще однією, чи не найважливішою сферою монашого життя, де вплив митрополита був незаперечним, був духовний провід. З листування сестер довідуємося, наскільки великим було їхнє довір'я до митрополита і наскільки незаперечним був його авторитет. Монахині усіх трьох єпархій зверталися до нього зі своїми духовними потребами, користали з його реколекцій і духовних наук, просили порад у найрізноманітніших питаннях. Цікаво, що не лише ігумені, але і звичайні «домашні» монахині, які часто ледве що вміли писати, мали відвагу звертатися особисто до Глави Церкви, називаючи його не інакше як «Батько», «Таточко», «Татуньцьо». Можна сміливо говорити про те, що провід митрополита був не просто духовним порадицтвом, а справжнім всебічним вихованням монахинь, яких він, остаточно, допровадив до такої зрілості, що на момент смерті митрополита вони могли вже безпечно взяти у свої руки управління монастирями. Можливо саме цей довголітній духовний провід митрополита і допоміг сестрам гідно пережити важкий період репресій та підпілля і передати досвід монашого служіння своїм наступницям.

І, нарешті, листи сестер до митрополита, які вдалося опрацювати і проаналізувати, свідчать не лише про роль митрополита у житті сестер, але

багато говорять нам і про нього самого. Насправді листи сестер часто стають немовби портретами самого митрополита, тому що сестри, висловлюючи своє ставлення до нього, представляють нам його погляди, інтереси, прагнення. Хоч сприйняття митрополита монахинями є, без сумніву, суб'єктивним, однак воно дає нам нагоду побачити адресата у його щоденних життєвих ситуаціях, а, крім того, зміст листів часто допомагає зрозуміти обставини та оточення, в яких доводилося жити і працювати митрополиту.

Підсумовуючи, хочу зазначити, що у процесі моєї праці над архівними документами виявилось, що є достатньо матеріалу для подальших досліджень як загальноцерковного контексту, так і своєї мікроісторії монастирів з їхнім щоденним життям, звичаями, зацікавленнями, а також просопографічних досліджень. Без сумніву, багато питань у моїй праці залишилося без відповіді, але вони відкривають дослідникам простір для подальшої праці у царині історичних досліджень українського монашества.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані архівні джерела

1. Дика с. М. Інтерв'ю від 4.08.1993 / інтерв'юєр Смолюк С. // АПЦ, спр. П-1-1-154.
2. Капко с. К. Інтерв'ю від 2.08.1993 / інтерв'юєр Смолюк С. // АПЦ, спр. П-1-1-164.
3. Листи митр. Андрея Шептицького до сестер в Америці // АСВ у Факс Чейс (США).
4. Листування з митр. Андреем Шептицьким за 1936 р. // АСВ у Факс Чейс (США).
5. Мармаш с. І. Інтерв'ю від 29.09.1993 / інтерв'юєр Смолюк С. // АПЦ, спр. П-1-1-212.
6. Хроніка дому сестер василіянок у Перемишлі, 1902-1938 рр. // АСВ у Львові.
7. Хроніка монастиря сестер василіянок у Яворові, 1882-1935 рр. // АСВ у Львові.
8. ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 5, спр. 65: «Списки, анкетні дані монахинь Чину св. Василія Великого».
9. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 8: «Передмова до Уставів монахинь ЧСВВ, складена Шептицьким А.».
10. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 38: «Текст реколекцій Шептицького А. для духовенства».
11. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 187: «Листи монахинь з іменами на літери “Б–З” до Шептицького А.».
12. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 188: «Листи монахині василіанського монастиря у Львові Володимири до Шептицького А.».
13. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 191: «Листи монахів з іменами на літери “І–Л” до Шептицького А.».
14. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 192: «Листи монахинь з іменами на літеру “М” до Шептицького А.».
15. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 193: «Листи монахинь з іменами на літери “М–О” до Шептицького А.».

16. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 194: «Листи монахинь з іменами на літери “П–Я” до Шептицького А.».
17. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 196: «Листи монахів з іменами на літери “М–О” до Шептицького А.».
18. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 301: «Листи кореспондентів з прізвищами на літери “Ме–Мельн” до Шептицького А.».
19. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 307: «Листи монахині василіанського монастиря у Словіті Полянської Моніки до Шептицького А.».
20. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 342: «Листи кореспондентів з прізвищами на літери “Сем–Сеф” до Шептицького А.».
21. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 340: «Листи монахів ЧСВВ у Словіті і Станіславові до Шептицького А.».
22. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 342: «Листи монахинь ЧСВВ у Станіславові до Шептицького А.».
23. ЦДІАЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 343: «Листи монахинь ЧСВВ у Яворові з іменами на літери «А–П» до Шептицького А.».
24. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 189: «Листи ігумені василіанського монастиря у Львові, вул. Длугоша, Лесняк Марти Шептицькому А. про організаційно-господарські справи».
25. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 192: «Листи настоятельки василіанського монастиря у Львові, вул. Зиблікевича, Філевич В. Шептицькому А. про організаційно-господарські справи».
26. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 193: «Листи монахинь василіанського монастиря у Львові, вул. Зиблікевича, Шептицькому А. про надання допомоги та особисті справи. Списки монахинь».
27. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 195: «Листи ігумені василіанського монастиря у Львові, вул. Потоцького, Слободян В. Шептицькому А. про організаційно-господарські справи».
28. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 196: «Листи монахині василіанського монастиря у Львові, вул. Потоцького, Саломії Шептицькому А. про особисті справи».
29. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 197: «Листи монахинь василіанського монастиря у Львові, вул. Потоцького, Шептицькому А. про надання допомоги та особисті справи».

30. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 215: «Лист ігумені василіанського монастиря у Пряшеві Амврозії Шептицькому А. про організаційно-господарські справи».
31. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 222: «Листи монахинь василіанського монастиря у Станіславові Шептицькому А. про життя в монастирі».
32. ЦДІАЛ, ф. 408, оп. 1, спр. 227: «Протоколи нарад монахинь василіанських монастирів Перемишльської дієцезії в Яворові та листи монахинь з Яворова Шептицькому А. про життя в монастирі».
33. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 50: «Розпорядження, листування та ін. документи про проведення реформи ЧСВВ».
34. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2547: «Проект статуту жіночого монастиря».
35. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2549: «Пропозиції черниць щодо змін у правилах статуту жіночих монастирів, винесені на обговорення та затвердження загальною радою монастирів».
36. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2553: «Вказівки Греко-католицького митрополичого ординаріату щодо проведення обстеження монастиря».
37. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2556: «Привілеї короля Августа III на право виготовлення та продаж ниток черницями».
38. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2562: «Охоронні листи, видані Радою міста Львова, львівським єпископом та прокуратором монастиря у зв'язку з виїздом черниць до Варшави для продажу ниток».
39. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2585: «Дарча грамота, історична довідка, листи та ін. документи про заснування, фінансове забезпечення та діяльність навчально-виховного закладу під керівництвом сестер-василіянок у Львові».
40. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2586: «Розпорядження про прийняття у монастир та відомості про особовий склад черниць».
41. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2588: «Списки черниць».
42. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2786: «Правила поведінки черниць».
43. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2790: «Розпорядження вищої духовної влади про порядок специфічних релігійних богослужінь урочистих з відпущенням гріхів, посвячень каплиці, реколекцій та про ін. справи організаційного характеру».

44. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2792: «Розпорядження Греко-католицького ординаріату у Львові та листування з ним ординаріатського комісара про порядок поминальних богослужінь за жертводавців монастиря, оформлення дарчих записів».
45. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2798: «Розпорядження, грамота, листи та ін. документи про заснування філії монастиря у селі Підмихайлівці».
46. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2800: «Розпорядження митрополита Шептицького Андрея про проведення капітулу /загальної ради/ представників українських жіночих монастирів з Європи та Америки у приміщенні монастиря в Яворові. Листи ігумень монастирів у Львові та Яворові з цього питання».
47. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2954: «Документи про особовий склад монастиря».
48. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2960: «Відомості про особовий склад черниць мо-настиря та розподіл обов`язків між ними».
49. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2963: «Протоколи, довідки, характеристики та ін. документи про відбування повного терміну новіціату кандидатками у монастир та порядок зарахування їх у черниці, том III».
50. ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2974: «Листування прокуратора монастиря з Греко-католицькою митрополічною консисторією у Львові, Галицьким губернаторством та ін. установами про прийняття до монастиря, звільнення від складання обітів та ін. особові справи черниць і монастирських капеланів-катехитів, том II і останній».
51. AGOSBM, ф.: *Митрополит А. Шептицький*, спр. Листування митрополита А. Шептицького із сестрами ЧСВВ, 1921-1923 рр.

Опубліковані джерела

1. *Витягъ зъ правилъ св. отца нашего Василія Великого уложеный для инокинъ Іосифом Велямином Рутским, Митрополитом всеи Руси. Конституціи женськихъ монастырѣвъ ЧСВВ Галицкои провинціи. Жовква 1909.*
2. *Шептицький А. Вступ до витягу з правил // Витягъ зъ правилъ св. отца нашего Василія Великого уложеный для инокинъ Іосифом Велямином Рутским, Митрополитом всеи Руси. Конституціи женськихъ монастырѣвъ ЧСВВ Галицкои провинціи. Жовква 1909.*

3. *Конференції Архиєреїв Української Греко-Католицької Церкви (1902-1937)*. Львів 1997.
4. Шептицький А. *Пастирські послання 1899-1914 рр.* Т. I / упоряд. Гайова О. – Тереховський Р. Львів 2007.
5. Шептицький А. *Пастирські послання 1939-1944 рр.* Т. III / упоряд. Гайова О. – Тереховський Р. Львів 2010.
6. *Проповідь виголошена дня 6 квітня 1963 р. в молитовниці сс. Василянок у Ватикані // Твори Патріарха і Кардинала Йосифа*. Т. XII / збір. Хома І. – Музичка І. Рим 1981.
7. Скакун Р. *Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади*. Львів 2020.
8. *Чинности и рѣшеня руского провинціального собора въ Галичинѣ отбувшогося во Львовѣ въ роцѣ 1891*. Львовъ 1896.
9. *Synod prowincjalny Ruski w Mieście Zamościu Roku 1720 Odprawiony A w R. 1724 za Rozkazem S. K. de Propag. F. Łacinskim Językiem w Rzymie z Druku Wydany, Potym wkrótce z zalecenia J. W. J. X. Leona Kiszki Metropolity Całey Rusi na Polski przez J. X. Polikarpa Filipowicza Z. S. Bazylego W. Opata Piskiego na Leszczu Przewiedziony w Tymże Języku dopiero z słow istnościq i sposobem pisania tamtych lat Pisarza i z krótkim od tegoż dla Spowiedników Pamiętnikiem Przedrukowany*. Wilno 1785.

Статті та монографії

1. Базилевич А. *Введення у твори митрополита Андрея Шептицького*. Торонто 1965.
2. Витвицька М. *Історично-правовий аспект реформування василіянських жіночих монастирів у Галицькій митрополії на межі XIX-XX століть // Acta studiosa: Богословський науковий збірник, ч. 9: Спеціальний випуск з церковної історії до 25-ліття Інституту історії Церкви / упоряд. Беген О. – Бублик Т., ред. Мороз В. Львів 2017, 7-29.*
3. Вовчук Б. *Митрополит Андрей Шептицький і його вплив на духовенство і монашество // Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький. Збірник популярно наукових доповідей і статей, та іншого архівного матеріалу, скомплектований з нагоди відзначень 45-ї і 50-ї річниці смерті митрополита Андрея Шептицького / видав. Диміцький М. Філадельфія 1994, 63-65.*

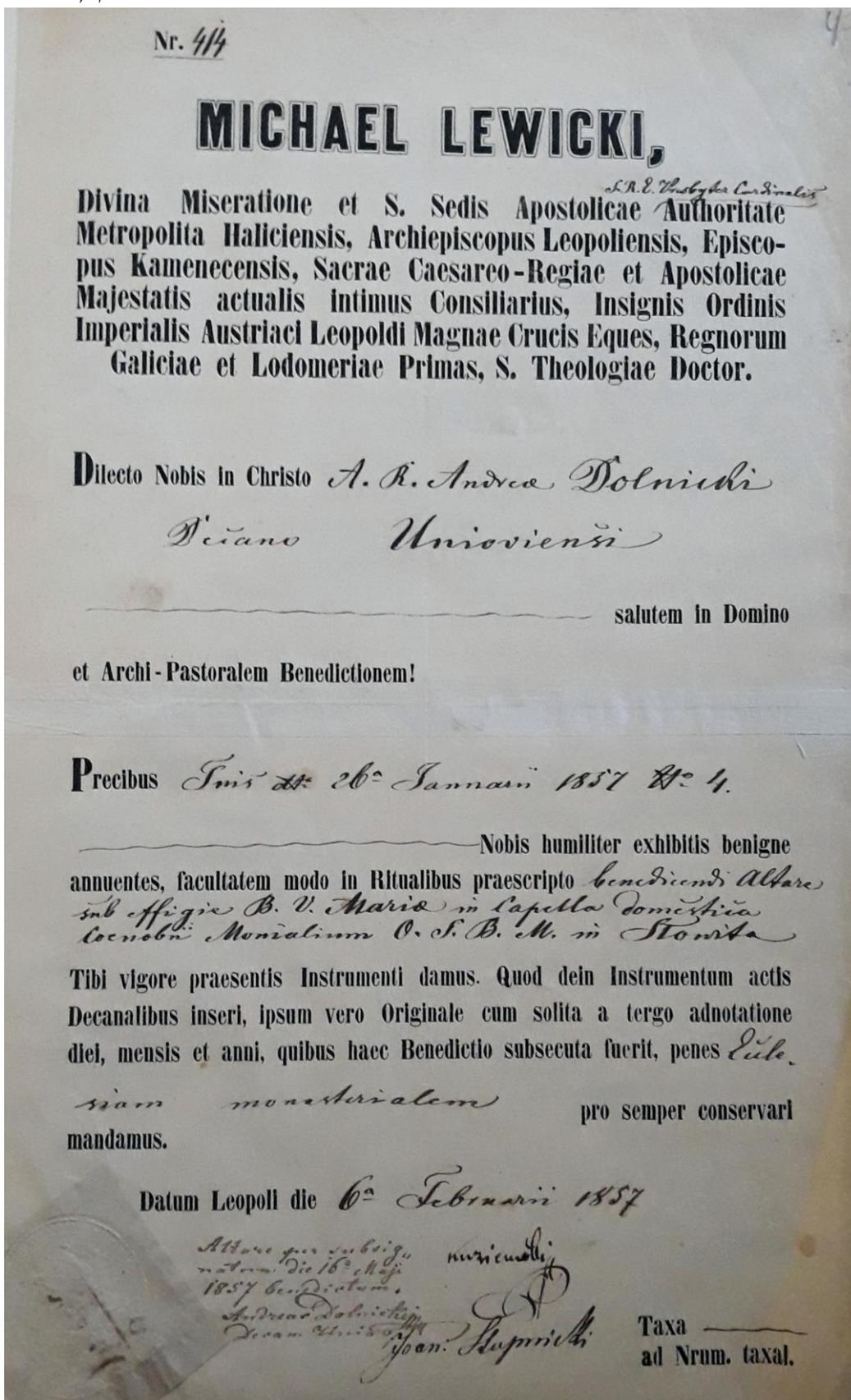
4. Войнаровський Т. *Спогади з мого життя // Історичні постаті Галичини XIX-XX ст.* Нью Йорк – Париж – Сідней – Торонто 1961, 11-75.
5. Гайова О. – Перун М. *На скелі віри. Митрополит Андрей Шептицький.* Львів 2019.
6. Гентош Л. *Митрополит Шептицький 1923 -1939: Випробування ідеалів.* Львів 2015.
7. Глистюк Я. – Турій О. *Греко-католицьке чернецтво в релігійному житті України, 1939–2001 рр. // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії.* Т. 3. Львів 2001, 360-376.
8. Гриньох І. *Слуга Божий Андрей – благовісник єдності.* Мюнхен 1961.
9. Гузар Л. *Андрей Шептицький, митрополит Галицький (1901-1944) – провісник екуменізму.* Львів 2015.
10. Дзєрович Ю. *Митрополит – Меценат // Богословія* 4 (1926) 66-77.
11. Дзюра Б. «Великий і небуденний» пастир // Шептицький А. *Пастирські послання 1899-1914 рр.* Т. I /упоряд. Гайова О. – Тереховський Р. Львів 2007, XII-XLIX.
12. Дольницький О. *Справи домашни. Про наши монастири женьски // Душпастырць* 1 (1895) 15.
13. Дрогобицький І. *Еволюція культурно-освітньої праці Чину святого Василя Великого в другій половині XIX ст. // Добромильська реформа і відродження української Церкви. Доповіді та матеріали учасників Міжнародної наукової конференції /* упоряд. Гайковський М. Львів 2003, 136-145.
14. Дух О. *Превелебні панни: Жіночі чернечі спільноти Львівської та Перемишльської єпархії у ранньомодерний період.* Т. V (Київське християнство) / ред. Скочиляс І. Львів 2017.
15. Дух О. *Черниці монастирів Львівської єпархії у 1760-1763 рр.: віковий, становий, освітній зріз (за матеріалами генеральної візитації Львівської єпархії) // Соціум* 5 (2005) 59-70.
16. Зельська І. *Відгомін.* Торонто 1989.
17. Ісіченко І. *Історія Христової Церкви в Україні.* Харків 2003.
18. Коссаць М. *Короткій поглядъ на монастири и монашество Руское, отъ заведеня на Руси вгъры Христовой ажъ по нынѣшное время // Шематизмъ*

- Провінції св. Спасителя Чина Св. Василя Великого в Галиції. Львів 1867.
19. Лев В. *Митрополит Андрей, опікун українського шкільництва // Про пам'ятна книга гімназії сестер василіянок у Львові*. Нью-Йорк – Торонто 1980.
  20. Лужницький Г. *Українська Церква між Сходом і Заходом. Нарис історії Української Церкви*. Філадельфія 1954.
  21. Музичка І. *Екуменічна діяльність Митрополита Андрея Шептицького в Росії // Богословія* 47 (1983) 3–39.
  22. Мурашко Л. *Жіночі монастирі Чину святого Василя Великого в Галичині, 1772-1918*. Дипломна робота. ЛБА 2001.
  23. Нагаєвський І. *Історія Римських Вселенських Архиєреїв*. Ч. III. Рим 1979.
  24. Патрило І. *Нарис історії чину святого Йосафата*. Рим 1992.
  25. Петрушевич А. *Словицькій женській Монастырь Чину Св. Василя В. и его дѣвочое воспиталище. Краткое историческое извѣстіе по грамотам і актам тогоже Монастиря сочиненное // Зоря Галицька* 14 (1851) 119-127.
  26. Підручний П. *Початки Василіанського чину і Берестейська унія // Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви у ХУІІ столітті: матеріали Четвертих “Берестейських читань”, Львів, Луцьк, Київ, 2-6 жовтня 1995 р. / ред. Гудзяка Б. – Турій О. Львів 1997, 108-109*.
  27. Савчук Б. *Твердиня віри. Історія Станіславівського (Івано-Франківського) монастиря сестер Василіянок*. Івано-Франківськ 2011.
  28. Сало С. *Провінція Пресвятої Тройці Сестер Чину Святого Василя Великого: нариси з історії*. Жовква 2012.
  29. Скочиляс І. *Генеральні візитації Київської унійної митрополії ХVІІ–ХVІІІ століть: Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія*. Т. 2: Протоколи генеральних візитацій. Львів 2004.
  30. Скрутень Й. *Під хвилю пропам'ятних роковин // Нива* 12 (1921) 361.
  31. Слободян В. *Кілька сторінок із хроніки монастиря сс. Василянок // Богословія* 4 (1926) 240-241.
  32. Соколовський О. *Церква Христова 1920-1940. Переслідування християн в СРСР*. Київ 1999.

33. Теодорович Н. *Справы домашни. Въ справі реформы монахинь Чина св. Василия В.* // *Душпастьоръ* 11 (1895) 311.
34. Турків С. *Діяльність сестер Чину Святого Василя Великого у Східній Галичині наприкінці ХІХ - у першій половині ХХ століть.* Дисертаційне дослідження, ТНПУ 2021.
35. Федорів Ю. *Організаційна структура Української Церкви.* Торонто 1990.
36. Цьорох С. *Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок.* Львів 1934.
37. Шкраб'юк П. *Монаший Чин Отців Василян у національному житті України.* Львів 2005.
38. *Bazylianki* // Grygłewicza F. – Lukaszuka R. – Sulowskiego Z. (ред). *Encyklopedia Katolicka.* Т. II. Lublin 1995, 143-148.
39. Chotkowski W. *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich w Galicyi, 1773-1848.* Kraków 1909.
40. Duch O. *Losy monasterów bazylianek w Galicji na przełomie XVIII i XIX w. // Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie / ред. M. Derwich. Т. 1. Wrocław 2014, 233-247.*
41. Senyk S. *Women's Monasteries in Ukraine and Belorussia to the period of suppressions.* Roma 1983.
42. *Vessels of Election 379 to 1979: History of Basilian Sisters / ed. Sister M. Olha. Philadelphia 1979.*

ДОДАТКИ

Додаток 1

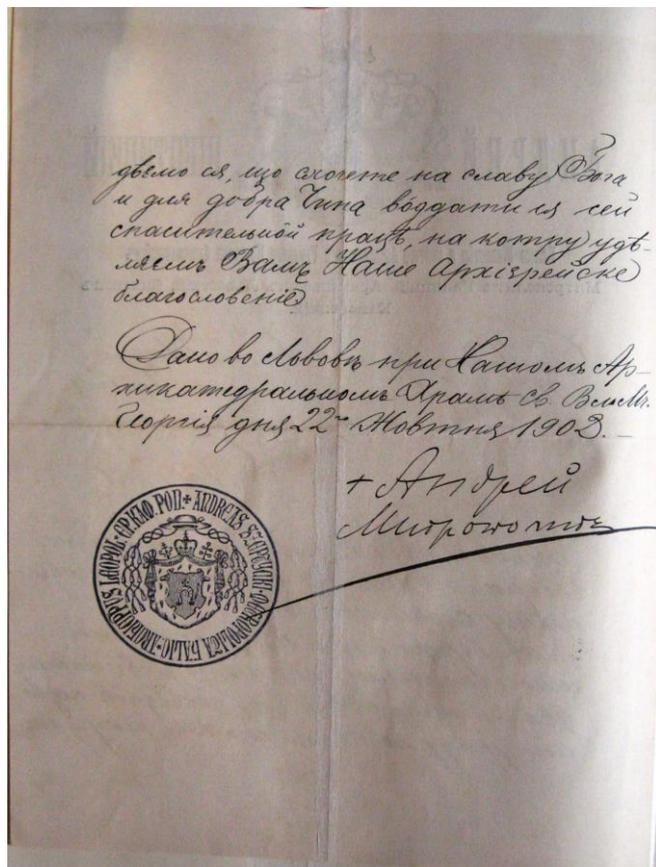
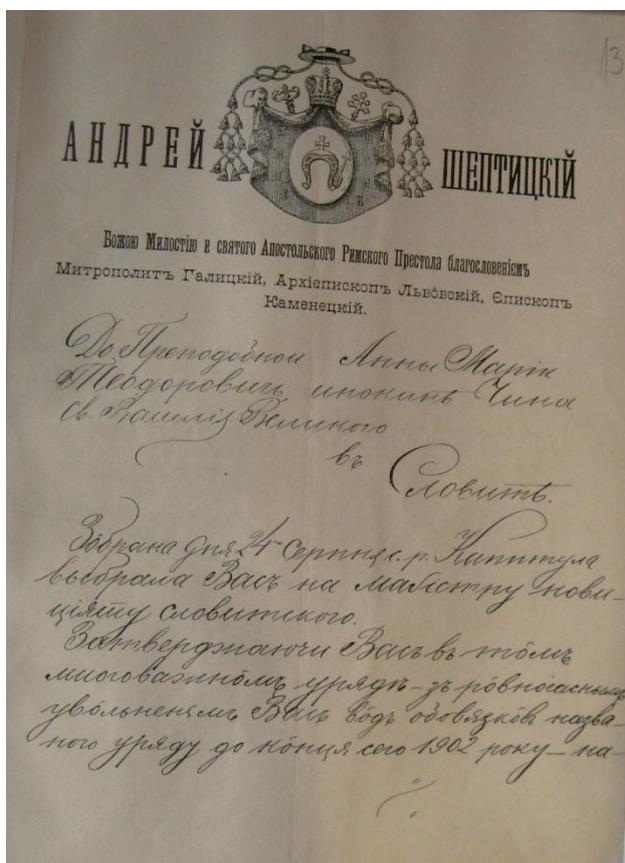

Декрет про посвячення престолу у Словітському монастирі, виданий митр. Михайлом Левицьким 6 лютого 1857 р. (ЦДАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2790, арк. 4)

Додаток 3

Декрет-підтвердження про вибір на магістру Словітського новіціату м. Анни Теодорович, виданий митр. Андреем Шептицьким 22 жовтня 1902 р. (ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2963, арк. 13-13 зв.)

Додаток 4

Третя Загальна рада монахинь василіянок під головуванням митр. Андрея Шептицького, монастир на вул. Длугоша (нині Кирила і Мефодія) Львів, 1923 р. Справа від митр. Андрея сидить о. Климентій Шептицький, зліва: о. Теодосій Галущинський, ЧСВВ і о. Ігнатій Тисовський, ЧСВВ (*світлина з АСВ у Львові*)

Додаток 5

Приїзд митрополита Андрея до Підмихайлівського монастиря сестер василіянок, 1930-ті рр., фотограф Ярослав Коваль (*світлина з АСВ у Львові*)

Додаток 7

Сестри василіянки з шкільними дітьми і сиротами у Філадельфії, 1916 р. (АСВ у Факс Чейс, США)

Додаток 8

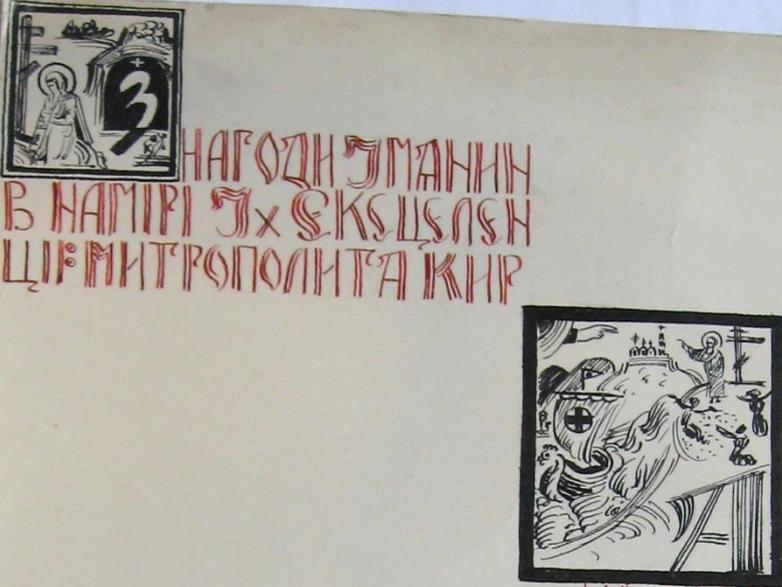
Митрополит Андрей зі сестрами василіянками у Підлютому, 1930-ті рр.
(світлина з АСВ у Львові)

Додаток 9

Митрополит Андрей Шептицький, о. Ісидор Дольницький з сиротами монастиря сестер василянок на вул Потоцького (тепер Чупринки) у Львові, прибл. 1923 р. (світлина з АСВ у Львові)

Додаток 10

НАГОДИ УМАННИ
В НАМІРІ ЇХ ЕКСЦЕЛСЕН
ЦІ: МИТРОПОЛИТА КИР

НДРСА
ШЕПТИЦЬКО

СКЛАДАЮТЬ
свої духовні лепти

СЛУЖБИ БОЖІ	676	СЛУЖБИ БОЖІ	3756
СВЯТІ ПРИЧАСТЯ	400	СВЯТІ ПРИЧАСТЯ	3516
СВЯТА СПОВІДЬ	27	ДУХОВНІ ПРИЧАСТЯ	4393
ВЕРВИЧКИ	109	ВЕРВИЦІ	4762
ОТЧЕ НАШ	2105	УМЕРТВЛЕННЯ	4640
БОГОРОДНИЦЕ	2447	ДОБРИ ВЧИНКИ	3937
УМЕРТВЛЕННЯ	50	ПОСІЩЕННЯ	2715
<i>широ вдячні інститут і шко ли при монастирі св. Макрини.</i>		ПОСІЩЕННЯ	33473
ПОСІЩЕННЯ	2595	АКТИ СТРИЛІСТІ	2862
		УТРЕНІ Й ВЕЧІРНІ	
		<i>широ вдячні С.Василіянки монастиря св. Макрини у Львові.</i>	

В ювілейному році Христа Спасителя 1933.

Побажання сестер василіянок монастиря св. Макрини у Львові в день іменин митр. Андрея, 1933 р. (ЦДАЛ, ф. 358, оп.1, спр.198, арк. 58 зв.)